

Derin Medeniyet

Mehmet Yılmaz

Bu kitap Derin Düşünce Fikir
Platformu'nun okurlarına
armağanıdır.

www.derindusunce.org

İçindekiler

Önsöz.....	5
Avrupalılar Hz. Mevlânâ'yı anlayabilir mi?.....	6
Dedikoducu kaldırımlar, riyakâr duvar ve bencil köprü.....	11
Medeniyetin inşası binaların değil kâmil insanların inşasıyla mümkün.....	18
Sana "Rumeli'yi hatırla" demiyorum; unutamazsın zaten....	25
Gelecek Zaman'ın hikâyesidir Vakıf.....	33
Kudüs'leştiremediğimiz Dünya İsrail'leşiyor.....	42

Önsöz

Saniyede 2000 hücresi ölen insan her söze "BENNN" diyerek başlarken ne kadar da komiktir. İnsan kendi ölümünü kabul edebilir ama yok olmayı kabul edemez. Geçen zamana ve yaşlanan vücudunun ifsadına dahi bâkî bir hüviyetin, belki de ruhunun penceresinden bakar. Mânâ'da bekâ bulamayan insanlar ise maddede cismânî bir kalıcılık peşine düşerler. Geçmişin piramitleri ve bugünün gökdelenleri buna şahit. Medeniyet tarihi de bâkî kalmak isteyen insanların tarihidir. İfsada uğrayan maddeyi aşan, müteâl bir hüviyeti arayan, zaman içinde **aynı** kalmak isteyen (*identical, immutable*) insan topluluklarının bitmeyen arayışı.

Nedir medeniyet? Opera? Demokrasi? Parklar ve bahçelerle süslü şehirler? Metro? Asansör? Aydınlanma(?) çağının karanlık dehlizlerinde kaybolan bizler için medeniyet ve kültürü ayırt etmek zor. Kelimelerimizi kaybettik. Ama şurası kesin: Hiroşima, Gazze ve Halep'te şehirleri (**medineleri**) haritadan silen Batı'ya "**medenî**" diyenler büyük bir suç işliyorlar. Zira katil bir insanı bir kere öldürür ama katile "katil" demeyenler içlerindeki insanlığı, vicdanı öldürmüş olurlar. ([Vidcan / Conscious / Conscience / ضمير](#))

Bu yüzden **Batı'nın medeniyet değil ancak bir kültür olduğu söylenmelidir**. Kendine has mimarîsi, müziği, edebiyatı vardır. Hatta dünyaya dayattığı teknolojisi, ticareti vardır. Ama medeniyet (مدنية) kültürden farklı bir mefhumdur. Medeniyet dünyevî zaferler peşinde koşan maddî/ parasal/ teknolojik bir tahakküm sistemi değildir. ([Düzen / System / Système / المنظومة](#)) Birlikte barış içinde yaşanan bir şehir hayatından mülhem olduğundan (fr. *Cité / Civique/ Civile / civilisation*) **medineleri** çağırıştırır bu kelime. İctimaî menzili olan, ahlâkî bir eftaliyet bildiren medeniyet mefhumunun temeli uhrevîdir. **Medeniyet zaviyesinde insan birey değil kuldur**. ([İnsan / Birey / Kul / Homo Economicus / إنساني](#)) Bir başka deyişle kulluk şuuru olmaksızın yaşayan, kendi ölümüne inanmayan hazcı insanlar medeniyet inşaa edemezler. Çünkü maneviyattan mahrum kalmış cemiyetler ancak menfaat üzere bir araya gelip **ateskes** yapabilirler; **barış** yapamazlar. ([Barış / Sulh / Peace / Paix / صلح / سلام](#)) Bu toplumların ihdas ettikleri bürokrasi ve piyasa gibi fayda odaklı müesseseler iyilik değil fayda amaçlıdır. ([Fayda / utility / utilité / فائدة](#)) Bu kurumların yüksek duvarlarıyla birbirinden koparılan insancıklar böylesi ortamlarda elbette mutlu olamazlar; mutluluğun ne olduğunu dahi bilmeksizin sadece geçici tatminler peşinde koşarlar. ([Mutluluk / Tatmin / Bonheur / Satisfaction / سعادة](#))

Ya Batı? Rönesans denilen süreç gerçekte bir çok şeyin ölüm fermanıydı. Güya aydınlanma çağıyla başlayan karanlık devirde ise Vatikan'a inat seküler bir felsefe, sanat ve bilim anlayışıyla ihdas edilen Batı kültürü tam bir tepki-itiraz kültürü oldu. Batı artık ne istediğini değil ne istemediğini tarif ediyordu. Greko-Romen çağını **ihya** bahanesiyle sadece göstermelik bir taklit yapıldı. Zira taklit edilen sûretler asırlardır gerçek **hayat**larından mahrum bırakılmıştı. Ne yazık ki medeniyetten uzaklaşan Batı ticaret ve şiddetin cebbar gücüyle İslâmistan da dahil bütün dünyayı zincire vurup yerlerde sürüklemeyi başardı. ([İslâmistan / Land of Islam / ديار الإسلام](#))

Evet... Kimileri **adaletle hükmedilmiş mülkler** bıraktılar geriye; kimileriye kan ve göz yaşıyla, kul hakkıyla çimentosu karılmış duvarlar, piramitler, kuleler. Elinizdeki bu kitap şu veya bu medeniyeti anlatma değil medeniyet mefhumunun derinlerine inme derdinde. İnsanlar arasındaki münasebetleri yani muhabbet, merhamet, adalet, ticaret ve şiddeti yönetebilme gücü açısından medeniyet mefhumuna yeni bir bakış açısı teklif ediyor. Miras olarak köprü bırakanlarla duvar bırakanları tefrik etmeye yarayacak bir bakış açısı.

Avrupalılar Hz. Mevlânâ'yı anlayabilir mi?

Her şeyin fiyatını bilip değerini bilmeyen bir kültürün çocukları Mesnevî'nin kıymetini anlayabilir mi? René Guénon'un tabiriyle Avrupa'da yaşayan insanlar "nicelik tahakkümü" altında ve bu koşullarda İnsan'ı hayvanlardan ayıran niteliklerin anlaşılması imkânsız görünüyor. Çünkü "anlamak / öğretmek" insanın bilmediklerini bildikleri cinsinden ifade edilmesiyle olur. Peki Avrupalıların hiç bilmediği Mevlânâ'yı iyi bildikleri ekonomik değerler cinsinden ifade edebilir miyiz? Yani borsa endeksleri, Amerikan doları, Japon yeni gibi değerleri kastediyorum. Bunları kullanarak insanî değerleri anlatabilir miyiz?

İnsanî değerlerle menkul kıymetleri aynı kefeye koymamız belki Tasavvuf'a aşına insanları şok edecek. Ama "değer / kıymet / value(ing.) / valeur(fr.)" gibi kelimelerin böyle hoyratça kullanılmasına hiç itirazınız yok mu? ... diye sorasım gelir. **Alıp satma serbestliğine "hürriyet" denilen bir coğrafyada nefsin kölesi olmayı (ve ondan kurtulmayı) kimseye anlatamazsınız ki!** Biraz karamsar mı oldu? Yine René Guénon'un şu sözlerini hatırlayalım:

"... Modern Batı insanların daha az çalışıp kanaatkâr olmasına tahammül edemez. Sadece nicelik önemsenir ve 5 duyu ile algılanmayan ne varsa yok hükmündedir. Bu yüzden maddî üretim yapmayanlar "tembel" damgasını yerler. Şark insanına yönelik önyargılar büyük ölçüde buradan beslenir. Hatta dindar geçinenler nezdinde bile maddî karşılığı olmayan tefekkür gibi faaliyetler alay konusudur. Böyle bir dünyada insan aklının ve iç dünyasının kıymeti yoktur. Çünkü bunlar görünmez, dokunulmaz, sayılmaz ve terazide tartılmaz. Ne kadar anlamsız olursa olsun dışarıdan görünebilecek eylemlerin kıymeti vardır. Bu yüzden Anglo-Saxon kültüründeki spor saplantısının her geçen gün topluma sirayet etmesine şaşmamak gerekir. Bu dünyanın ideali kas gücünü azamî geliştirmiş olan "hayvanî insan" denebilecek bir yaratıktır. Hayran olduğu kahramanlar ise kaba saba olsa bile sporculardır. Halkı coşturan onların başarıları, rekorlarıdır. Böyle bir toplum insanlıkta dibi bulmuştur ve sonu yakındır ..." (Modern Dünyanın Krizi)

Evet... Manevî değerler ile maddî değerlerin birbirine karıştığı tuhaf bir devriyaşıyoruz. Örnek? Türkiye'de de yaygınlaşan bir kişisel gelişim sektörü var ve bu tüccarlar Mevlânâ Hz'nin sözlerinin ticaretini yıllardır yapıyorlar. Çalıştığınız şirkette yükselmek, güzel ve zengin bir kızla evlenmek,

pahalı arabalar kullanmak mı istiyorsunuz? Reçetesi hazır: "Ya olduğun gibi görün, ya da görüldüğün gibi ol!" Elbette şirkette liderliğinizi kabul ettirme ihtiyacınız var. Ötekilerin size daha çok saygı duyması lazım. Dert değil: "Cömertlikte akarsu gibi ol. Şefkatte güneş gibi ol. Kusur örtmekte gece gibi ol. Öfkede ölü gibi ol. Tevazuda toprak gibi ol. Müsamahada deniz gibi ol". Yıl sonu satış hedeflerine ulaşınca bizi de unutma!

Kişisel gelişim sektörünün yanında "Mevlânâ" ismini marka yapan şekerçi, otobüs şirketi, kebab salonu gibi müesseselerin varlığı Türkiye'nin de fena halde Avrupalı olduğunun ayrı bir göstergesi. Yani bizler de her şeyin fiyatını biliyoruz ama korkarım İnsan'ın kıymetini bilmiyoruz. Haliyle "Avrupalılar Mevlânâ Hz'ni nasıl anlıyor?" şeklindeki soruyu bir de kendimize sormak lazım: "Türkiye Müslümanları Hz Pir'i anlayabiliyorlar mı?" Temel mesele sanırım biraz da burada. Yani Avrupa'ya Mevlânâ Hz.'ni anlatmak isteyen bizler Mesnevî'nin Türkçeden çok önce – yanılmıyorsam 100 yıl önce- İngilizceye tercüme edildiğini unutuyoruz.

Mevlânâ Hz'ni bir sen anladın, sen de yanlış anladın!

Evet, Batıda "Rûmî" denilince akla gelen bir Eva de Vitray-Meyerovitch var meselâ. Yahut "tasavvuf" denilince hatırlanan Frithjof Schuon, Martin Lings, Titus Burckhardt ve tabi René Guénon gibi mütefekkirler. Liste uzun; bu zâtların yazdıkları kitaplar da birbirinden güzel. Ve biz bu makaleyi yazarken satırlarımızı bu kıymetli insanların eserlerinden alıntılarla süsleyebildik. Okuyanlara huzur veren harika bir makale çıkardı ortaya. "Avrupa'da Mevlânâ Hz çok iyi anlaşılıyor, herkes hayran, hümanizmden asırlar önce... en güzel din bizim dinimiz vs vs" diyebilirdik. Ama bu gerçeği yansıtmazdı. Zira sokaktaki Avrupalı Mevlânâ Hz'ni (haşa) "İslâm'ı yumuşak/ılımlı şekilde yorumlamış hümanist bir şair" zannetmeye devam ediyor. Çünkü **İslâm uzmanı(!) oryantalistler "Ne olursan ol gel" sözünü şöyle tercüme ediyorlar: "Takma kafana, iman etmen şart değil, hepimiz nasılsa Cennet'e gireceğiz"!**

Diğer yandan özellikle de İskandinav ülkeleri, eski komünist blok ve bendenizin yaşadığı Fransa boşanmada, intiharda ve anti-depresan ilaç kullanımında dünya rekorları kırmaya devam ediyor. Evet, ister Avrupalı olsun isterse Türk, modern insanın Mevlânâ Hz'ne her zamankiden fazla ihtiyacı var. Çünkü teknoloji ve para bizi dedelerimizden çok daha güçlü bir hale getirdi. Daha doğrusu dünyevî gücümüz eski zaman padişahlarının bile fevkinde. Fransız filozof Henri Bergson bu gidişi görmüş ve daha Iİci dünya savaşı çıkmadan önce "bize ikinci bir ruh lâzım" demişti. (Bkz. Ahlakın ve Dinin İki Kaynağı, 1932) Evet, Bergson haklı. Kırk derviş bir hasıra sığarmış ama iki Firavun bir dünyaya sığmazmış. Teknoloji her birimizi birer Firavun yaptı. Gözlerimiz, ellerimiz dünyanın her yerine uzanıyor. En azından en zengin 1 milyar dünyalı için durum bu. **1 milyar Firavun var yeryüzünde. Büyük bir kısmı da Avrupa'da yaşıyor. Ama 1 milyar "Musa" yok görünürde.** Bunun içindir ki Afrika'dan Avrupa'ya uçakla ananas taşınıyor. Ama o ananası yetiştiren köylünün ne ekmeği var ne ilacı. Ya Mesnevî'yi, Mevlânâ'yı algılamasını tartıştığımız Avrupalı arsızlığıyla sebep olduğu ve faydalandığı bu haksızlıklara nasıl bakıyor?

"... Batılı bir yabancı orduya direnirse 'vatansever' denir. Eğer Batı ordularına direnen varsa 'fanatik / terörist' veya 'yabancı düşmanı' olur; sadece aşağılanmayı ve nefreti hak eder. Zaten Batılılar ele geçirdikleri her yerde bu işgali "adalet, özgürlük ve uygarlık" adına yapmıyorlar mı? Herkesi kendileri gibi düşünmeye mecbur edip farklı fikirleri yasaklamıyorlar mı? [...] Batıda iki türlü insan var. Saf olanlar "uygarlaştırma misyonu" gibi süslü sloganlara aldaniyorlar. Bunlar açgözlülere ve şiddet yanlısı insanlara alet olduklarının farkında değiller. [...] Doğulular Batıyı işgal etmeye çalışmıyorlar. Avrupalıların eziyetinden ve işgalinden kurtulmakla meşguller. Batının bu işgali doğuluların zihniyetini bile kontrol altına almakta. **Ama ne acayip ki saldırganlar kendilerini mağdur gibi gösteriyor ...**" (René Guénon, Modern Dünyanın Krizi)

Kabul ediyorum, Avrupalının derdi Firavunlaşan nefsidir ve devası, şifası Mesnevîdir. Ama deli olduğunu kabul etmeyen delilere de yardım etmek çok kolay olmasa gerek. "Dermân arardım derdime derdim bana dermân imiş" diyordu Niyazî Mısırî Hz. Derdi olmayan veya dünyadan başka derdi olmadığına inanan Avrupalı Mevlânâ Hz.'den nasıl istifade edecek? Mesnevî'deki mevhumları

kendi dünyasındaki eşya ile nasıl tarif edecek? Padişahı, cariyeyi, tabibleri, incileri, mercanları kim anlatacak "eşcinsel evliliği" ve "intihar etme özgürlüğünü" tartışan Avrupalıya?

Malûmattan ilme doğru...

Gerçek şu ki Avrupalılar değil Mesnevî'yi, İncil'i bile anlayacak durumda değiller. Zira maneviyatı reddeden maddiyatçı tasavvur insanları tahakküm altına almış. Batının içine yuvarlandığı manevî uçurumu fark eden bir çok düşünür hem Hristiyanlığın köklerine dönmeye çalışmış hem de Taoizm, Budizm gibi "uzak" geleneklerden beslenmişler. Etkisi hiç de azımsanmayacak bir grup düşünür ise çareyi İslâm'da görmüş. **Bir kısmı sonradan Müslüman olan bu güzel insanların ilme ve aşka susamış olmaları, bu susuzluğu Tasavvuf ile gidermeleri zannediyorum kolaylıkla anlaşılabilir.** çünkü Batılı fikir adamları Vatikanist dogmalardan kaçarken rasyonalist dogmaların tuzağına düşmüşlerdi. Hikmetini anlamadıkları müddetçe İslâm hükümleri de onlara yeni bir dogma silsilesi gibi görünüyordu. **Bu koşullarda anlamadıkları bir İslâm'ı sevmeyecekler ve sevmedikleri bir İslâm'ı kabul etmeyeceklerdi.** Az önce ismini zikrettiğimiz Meyerovitch, Schuon, Lings, Burckhardt ve Guénon'u okurken insanları İslâm'a yaklaştıran bu iki gücü hemen fark ediyoruz: Akıl ve Aşk. Bu düşünürler yazarken, konuşurken -ki biz bunu kendimizde de müşahade edebiliriz- İslâm'ı derinlemesine anlamak için sürekli sorgulamışlar. Diğer yandan aynı düşünürlerin kelimelerine adeta sirayet etmiş olan Aşk-ı İlâhî tezahür ediyor. Okurken kendi kendinize şöyle diyorsunuz: *"Bu adam sadece İslâm'ı öğrenmekle kalmamış, aynı zamanda İslâm'ı çok sevmiş. Sevmeyen bunları yazması mümkün değil"*

İslâm ile şereflenen Batılılar -ki hemen her Cuma namazından sonra yenilerine şahid olmahtayım- bize İslâm dersi veriyorlar. Yani olması gerektiği gibi. Hidayet objektif bilginin, kuru malûmatın Aşk ile buluştuğu noktada verilmiş bir randevu. Zira malûmat bitiyor, ilim çıkıyor ortaya. Bilgiyi sevmekle sevgiyi bilmek bir oluyor. Artık ilimle amel etmek bir hüküm gereği değil tabiat icabı. Zira O'nu bilen sevmemezlik edemez, seven de bilmemezlik edemez. Bu noktadaki adam zaten ilmiyle amel etmemezlik edemez!

İlâhî aşk, futbol aşkı, çikolata aşkı ve öteki aşklar(?)

Mecazî aşkı cinsellikten ayıramayan bir kültürün çocuklarına Aşk-ı İlâhî'den bahsetmek... Biraz sert mi oldu? İngilizce lügatlarda "to make love" yahut Fransızca olanlarda "faire l'amour" ifadesine bakın, göreceksiniz. "Sert" olan bizim tenkidimiz değil, kelimelerin mânâsını yitirmiş olan Avrupalıların düşüşü. Neden böylesine sert biçimde düştü Avrupalılar? Meselenin kökleri çok eskilere, Rönesans'la başlayan sekülerleşmeye uzanıyor. Ama lafı uzatmadan bugünkü Avrupa'nın felsefî, sanatsal, bilimsel ve siyasî tasavvurunun her türlü maneviyattan kopuk olduğunu teslim etmek gerekir. Çok alakasız gibi görünen bu sahalardaki sekülerleşme birbirine nasıl eklemlenir peki? Birbirinden nasıl beslenir? Bazen adına "adalet" dense de özünde bir ateşkes olan seküler düzen:

- Bireyler ve devletler arasındaki fayda üzerinden hesaplanan bir denge noktası olduğu için **bireyciliği** ve **faydacılığı** gerekli kılar,
- Seküler düzen dünyevî ve sadece dünyevî olduğu için **pragmatizmi** gerekli kılar, ahlâkî ilkeleri açık veya gizli olarak reddeder,
- Adalet yerine ateşkes tesis edildiği için seküler sistem İnsan-üstü otoriteyi reddeder, **hümanist** dogmalara yani nihaî hakemin ancak insan olmasına muhtaçtır,
- Seküler siyaset metafor olarak tüccar-asker (=objektivist) vizyonu sebebiyle endüstrinin kölesi olmuş bir bilim ister, **pozitivisttir**; bilimin uygulaması olan bir endüstri işine gelmez,
- Seküler felsefe **Materyalist** ve **rasyonalisttir**. Ahlâkî ilkeleri reddettiği için vicdan ve akl-ı mead insanların iç dünyasına hapsedilmelidir. Seküler sistemin bekâsı için din vatandaşların tenini aşmamalıdır.

İnsan mısın yoksa homo-economicus mu?

Merhum Prof. Dr. Ahmed Yüksel Özemre seyahatlerinden bahsettiği bir sohbette “dünyanın neresine gittiysem nefs-i emmare ile nefs-i levvameden başka bir şey görmedim” demişti. Evet... Vahiyy’den uzak kalplerin kaderinden kaçamayan Avrupalı bir istisna değil. Sabahleyin nefsi emrettiği için hedonist; gün batarken nefsi levmettiği için nihilist. Sadece sıradan insanlarda değil İİci Dünya savaşıdan sonra yetişen filozoflarda da gördüğümüz bir durum bu: Jean-Paul Sarte, Albert Camus, Emil Cioran...

Mevlânâ Hz.’nin Avrupa’da nasıl algılandığını anlamak için sanırım önce Avrupalının kendisini nasıl algıladığını anlamak gerek. Zira “İnsan nedir?” sorusuna “homo-economicus” diye cevap verenlerin “eşref-ül mahlûkat” diye cevap veren aşıkları anlaması biraz zor görünüyor.

Özetle Avrupa kültürü rasyonalisttir ve “Akıl” denen nimeti, ilâhî nûru sadece beşerî akılla yani akl-ı meaş ile sınırlandırır. Rasyonalizm dogmatik bir duruştur, akl-ı meadın varolma ihtimalini bile reddeder. Avrupa bilimi pozitivisttir, ölçülebilir varlıkların dışında bir varoluşu reddeder. Avrupa siyaseti liberaldir, barış değil ateşkes üretir. Felsefesi hümanisttir, sanatı natüralist yani taklitçidir. Rönesans’tan itibaren teşbihî sanat yüzünden Avrupalı gözler şirk taarruzu altındadır. Oysa geleneksel İslâm sanatları tenzihîdir. Avrupa sanatına bakılır, İslâm sanatı ise okunur.

Avrupalı Mevlânâ Hz’ni anlayabilir mi? Yaşadığı hayata, güzellik hissine, merhamete, mecazî aşka, vicdan azabına mânâ veremeyen modern insana aşk-ı ilâhiyi nasıl tarif edebiliriz? Bir insana bir şey öğretmek/anlatmak onun bilmediklerini bildikleri cinsinden nasıl ifade etmek ise...

Hiç umut yok mu?

Cuma namazlarını kıldığım bir cami var. “Cami” dediysem... öyle ahım şahım bir şey zannetmeyin. Plastik bir çadır. Kışın sular donduğu için teyemmümle abdest alıyoruz. Gerisini siz düşünün. Sokakta namaz kılmak yasaklandığından beri 3-4 bin kişi birbirimizin sırtına secde ediyoruz. (Caizmiş, imam öyle söyledi). Neyse, cumalardan bir cuma, biraz erken varmışım plastik camiye. Kapıda bir grup genç **“gel kardeş, sen de şahit ol”** dediler.

– Neye şahit olayım?

– İki Fransız İslâm ile şereflenecekler, şahit ol!

Karşımda iki Fransız kürsü gibi yüksekçe, sandığa benzer bir şeyin üzerine çıkmışlar. Birincisi iri cüsseli, çilli bir adam, uzun, bukleli sarı saçlarının arasından şahitleri süzüyor çaktırmadan. Mahcup tavırları cüssesiyle ters orantılı. Bir de 20-25 yaşlarında, kot ceketli, yakışıklı “artiz gibi” bir genç. Yerinde duramıyor. İmamın konuşmasını beklemeden üzerimize atlayacak sanki. Hani rock konserlerinde olur ya, tam öyle!

Çok şirin bir şive ile Kelime-i şahadet getirdiler. Bizim “H” sesini biraz zor söylüyorlar da... Gerçekten çok hoş. Sonra sıraya girdik. Tek tek ellerini sıktık, tebrik ettik. Genç olan herkesin boynuna sarılıyor, teşekkür ediyordu. Sanki bütün hayatı boyunca bugünü beklemiş gibi bir hali vardı... Evet, karanlık geceler parlak şafaklara gebeymiş. İbret almak lâzım.

Bu son paragrafa başlarken “hiç umut yok mu?” diye sordum. Umut var. Vahşi (r.a.) öğretti bize, O’ndan umut kesilmez. Peki Mesnevi bu umudun neresinde? Son tahlilde Mevlânâ Hz’ni anlamak ile bir insanın İnsan’ı anlaması arasında çok büyük fark görmüyorum. İnsan’ı yani yeryüzündeki halifeyi anlamak, yaratılmışların en şerefisini anlamak, bir fahişede, kiralık katilde, eli kanlı diktatörde bile aynı Emanet’i görebilmek... Müsaadenizle bendeniz bu görüşe “Hidayet” diyeceğim. Çünkü Paris’in göbeğinde yaşayan, ayda 5-6 bin avro kazanan bir adam o plastik camiye geliyorsa, ayakları üşürken yüreği Kelime-i şahadet ile ısınıyorsa derim ki **“bu işte bir iş var”**. Karısı, çocuğu, eşi dostu, evi, arabası, yazlığı ... parlak kariyeri, daha dünyadan ne istersen var. Ama olmuyor. İllâ ki **“ALLAH”** diyor.

Demek ki hidayete vesile olacak mü’minler oldukça umut var. Yaşantısıyla, güzel ahlâkıyla insanları İslâm’a özendirecek kullar oldukça en karanlık gecelerin ardından en parlak sabah doğabilir.

Unutmayın, Avrupa ya da mirasçısı Amerika ile beraber “Batı” dediğimiz o canavardan bahsediyoruz. Dünyadaki silahların %80’nini üretilip satan, petrol için iki dünya savaşı çıkartıp milyonları ölüme gönderen ve kendine hâlâ “medenî” diyen Batı.

Batı’da bile umut var. Çünkü İnsan’ın doğusu batısı olmuyor. İnsan her zamanda ve her zeminde insan. Nefsin azgınlıkları kadar ruhun güzellikleri de İnsan’a dair. “İnsan” dediğimiz her cümlede zulüm kadar adalet var. İnsan olan her yerde karamsarlık kadar umut da var. Çünkü tabiri caizse hürriyet İnsan’ın hammaddesi. En vahşi ve en güzel mânâda böyledir bu. Dağların, taşların kabul edemediği emaneti kabul eden İnsan değil mi? Zira renkleri gösteren beyazlıklar ise de Beyaz’ı gösteren siyahlıktır, **zulmet**tir. İnsan’daki **zulm** edebilme hürriyeti sayesinde Nûr’u tercih eden insanlar yükseliyor. Bu yüzden en karanlık gecenin ardından en parlak şafakların geleceğini düşünüyorum. Hannah Arendt’in Totaliter Sistem’i bitirirken yazdığı umut dolu satırlarla sırlayalım sözü:

"... Fakat bir de şu gerçek var ki tarihte her son yeni bir başlangıca gebedir; bu başlangıç sonun vaadi, verebileceği yegâne mesajdır. Başlangıç, bir vakıa olmadan önce İnsan’ın doruk noktasındaki hürriyetidir. Aziz Augustin’in () dediği gibi **"Initium ut esset homo creatus est"** (Başlangıç olsun diye yaratıldı İnsan). Bu başlangıç her yeni doğum ile garanti edilir, gerçekte her insandadır ..."*

(*) Aziz Agustin, De Civitate Dei, M.S. 413

Dedikoducu kaldırımlar, riyakâr duvar ve bencil köprü

Çirkin İnsanlar Güzel Şehirler Kurabilir mi?

Paris'teyiz... Şerbet gibi bir eylül akşamı; sofrayı balkona kurduk, bol soğanlı çoban salatasının kokusunu dağıtacak en ufak bir esinti yok. Balkonun çaprazındaki kavşakta trafik lambası yayalara "dur" diyor. Bisikletli, sırt çantalı iki çocuğun yaklaştığını görüyorum. Öndeki 12 yaşlarında bir kız, karşıya geçip duruyor, arkadan gelen 8-9 yaşlarındaki oğlan daha yavaş. Yaya geçidinin ortasına geldiğinde...

felakât! Siyah bir otomobil gelip çocuğa vuruyor. Bisiklet bir yana, çocuk bir yana. İkinci katta olduğum için yırtılan çantasından düşen oyuncakları bile gördüm. Sonrası? Ambülans ve polis... çocuk ciddi biçimde yaralı ama çok şükür sağ kurtuldu; yine de ödümüz koptu.

Büyük bir bankanın merkez binası var yakınımızda. İşten çıkıp metroya giden insanlara gözüm takılıyor şimdi. Kazadan haberleri yok henüz çünkü köşedeki büyük bina kavşağı saklıyor. Bankacı olmanın icabı(?) büyük bir kibirle yürüyorlar. Plaza insanları onlar, bizim gibi sıradan ölümlü değiller. Benim ceketim ve pantolonum gün sonunda kırışır. Ama onların takım elbiseleri jilet gibi. Dedim ya, bizim gibi ölümlü değiller. Bir elde cep telefonu, diğerinde çanta; omuzlar geride, çeneleri ileriye gösteriyor. Görünmez halkalar takılmış gibi boyunlarına, [Yâsîn / 8] bakışlarını yere eğemiyorlar. Kadınlar ise bir başka alem. Podyumda yürüyen mankenler gibiler. Dümdüz yolda yürürken başlarını bir sağa çeviriyorlar bir sola. TV'deki şampuan reklamı sanki. Fakat bu akşam show kısa sürecek... Köşeyi dönüp ambülansı gören "manken" olduğu yere çakılıyor. Polise soracak bir şey yok, her şey meydanda. Ezilen çocuğu henüz kırıpratmadı doktorlar ve bizim balkondan görülecek kadar büyük bir kan gölü içinde yatiyor zavallı.

İnsanların yürüyüşlerindeki ve tavırlarındaki değişikliği kameraya çekseydim güzel bir tez konusu olurdu. Sanki görünmez bir el "mankenleri" insan yaptı. Topuklarını yere vurmuyor artık kimse. Sinema perdesi yırtıldı, oyuncular maskeleri çıkardılar ve oyun bitti sanki. Ahmet Erhan'ın bir şiirinde söylediği gibi:

*"... görünmez bir el hayatın sesini boğan o çanlara birdenbire dokunur ve ölüm gelir /
dağlar yüzünü, saçlarını / bir kâğıt torba yırtılır, portakallar saçılır sokağa / Ölüm gelir,
doğum tarihlerine ve düşlere aldırılmaz..."*

Plaza-adamların omuzları düştü, çeneleri yere eğildi, adımları küçüldü. Plaza kadınları kırıtmadan yürüyorlar şimdi; demek ki mümkünmüş. Ölüm'ü düşünmek hepsine iyi geldi. Geyşa adımlarıyla, neredeyse parmak uçlarına basarak gelen bir kadın bluzunun düğmelerini yakasına kadar ilikliyor. Ölüm ihtimali karşısında vücudunu setr etme ihtiyacı hissetti. Neden? Hilkatı esnasında kodlanmış bir ahlâk mıdır ona bunu yaptıran? O'nun razı olmadığı fiilleri bir bir terk ediyor insanlar. Kibir, bedeni teşhir etme... Sanki Ölüm'le değil de O'nunla karşılaşmış gibiler.

Güneş gözlüğünü ensesine takmış bir delikanlıya takılıyor gözüm. Yere çivilenmiş gibi; ağzını kapatamıyor. Eliyle duvarı tutuyor. Yere düşmekten mi korkuyor? Dünya başına mı yıkıldı yoksa? Köşedeki Irish Pub'da "happy hours" randevusu vardı belki? Ama ne *happiness* kaldı ne *hours*. Ucuz bira bahane, arkadaşlarla buluşup güleceklerdi. Gündüz homo-economicus, gece homo-comicus... Hayat ne güzeldi. Ama birden bire dünya perdesi yırtıldı ve Ahiret gözüktü. 20, 30 veya 50 yaşında insanlar dururken 8 yaşında bir çocuğun ölmüş olması ihtimali ehl-i dünyanın ayarını bozdu. Olacağı kesinlikle belli, ne zaman, nerede olacağı kesinlikle belli değil. Ölüm'ün böyle ayar bozucu bir etkisi var. Çünkü dünyadaki şeylere önce inanırız sonra biliriz. Oysa öleceğimizi biliyoruz ama bir türlü inanmıyoruz. Çirkin şehirlerde yaşamamızın sebebi budur işte: Kendi ölümümüze inanmıyoruz, herkes ölebilir ama ben herkes değilim ki!

Psikanalizin kurucularından Sigmund Freud 1915'te kaleme aldığı *Savaş ve Ölüm Zamanları Üzerine (Zeitgemäbes über Krieg und Tod)* isimli çalışmasında ölüm ile kurduğumuz münasebetin gerçekten uzak oluşuna dikkat çekmiş:

*"... Gerçekte kendi ölümümüzü düşünmek imkânsızdır ve ne zaman bunu yapmaya kalkışsak aslında kendimizin izleyici olarak hala var olduğumuzu algılayabiliriz. Bu nedenle psikanaliz temelde, hiç kimsenin kendi ölümüne inanmadığını, yani bilinç dışında **her birimizin kendi ölümsüzlüğüne inandığını** öne sürer. Ölümün rastlantısal sebeplerine - kaza, hastalık, iltihap, ilerlemiş yaş- vurgu yapma alışkanlığı yaygındır. Bu yolla insanlar ölümün mecburiyetini unutup onu bir rastlantı gibi vehmetmeye çalışırlar..."*

Evet... Çoğumuz ölmenin adeta zorlaştığı bir dünyada yaşıyoruz. Aşı, ambülans, kalp cerrahisi, organ nakli... Modern kentlerde mezarlıklar yüksek duvarların arkasında gizli; evde değil hastahanedede, gözden ırak oluyor yaşlılar. Yalnız ve uzun yaşayan, derisini gerdiren, botoks yaptıran modern insan için ölüm Hakikat değil sadece korkunç bir problem oldu ve her problem gibi bunun da bir çaresi olmalı!

İyilik ve güzellik taş, tahtaya, betona nüfuz eder mi?

Ölüm gerçeğini kabul etmeyen yani kendini ölümsüz zanneden insan çirkinleşiyor ve çirkin insanların güzel bir eser ortaya koyması imkânsız. Bu sebeple şehirlerimiz çirkin diye TOKİ'ye kızmak da yersiz. Güzel şehirlerde yaşamak istiyorsak güzel evvelâ mimarlar yetiştirmemiz gerekmez mi? Zira testinin içinde ne varsa dışına sızan da o. Her insanın iç dünyası sevinci, öfkesi ve inançları dışarıya yansıyor. Yani kıyafetimiz, el yazımız ses tonumuz gibi eserlerimiz de bizi yansıtıyor. Ölümü düşünmeye başlayan kibirli insanların yürüyüşleri bile değişiyorsa ehl-i takva bir mimar neler yapmaz değil mi? Mimar Sinan Tezkiretü'l Bünyan'da şöyle söylemiş:

*"... Yedi katın temellerini Atan'a,
Dokuz katlı gök kemerinin binasını Kuran'a,
Yani Yaratan'a, yani ALLAH'a hamd,
Peygamber Hz. Muhammed'e S.A.V. Salat-ü selâm olsun. [...]
Çünkü bir köprüdür dünya, geçmektedir insanlar,
Ne dilenci kalır burada, ne de mutluluğa ermiş hükümdar.
Bu fani dünya yokoluş seli üstünde bir köprüdür,
Ondan geçerken secde etmeyi bilen özgürdür ..."*

Ne yazık ki asırlar sonra Türkiye'ye sirayet eden pozitivizm akılları dumura uğratmış. Akli terk eden, bilimi putlaştıran insanlar 1935 yılında Türk Tarihini Araştırma Kurumu'nun (Bugünkü TTK) seçtiği bir heyet huzurunda Mimar Sinan'ın Süleymaniye Camii'nin yanındaki türbesinden kemikleri çıkarılmış. Tabii geçen 350 yılın tesiriyle iskeletin büyük bir kısmı bozulmuş. Yine de kafatası incelenmiş, ölçülmüş. Türk ırkının özelliklerine uyduğu anlaşıncaya memnuniyetle mezar kapatılmış. Fakat kafatası kurulacak Antropoloji müzesine konmak üzere alıkonulmuş.

Yani insanlar Mimar Sinan'ın dehasını, eserlerinin güzelliğini onun iç dünyasında, maneviyatında değil de kafatasının ölçülerinde aramışlar. "Nasıl?" Sorusu yerine "kaç santim?" demek... Bülbülün nağmelerini açıklamak için gırtlakını kesmek gibi! Bu menfur hadiseyi hatırlamak dahi hafızalarımızı

incitirken bazı insanların buna cüret etmesini mümkün kılan fikrî zemin üzerine bir parça düşünmek icab ediyor. Zira sadece ırkçılık değil meselemiz, bütün günahları mümkün kılan, Hz Ali (ra) efendimizin tabiriyle bizi "iman çemberinden çıkartan" şeyin ne olduğunu anlamak gerek. Zannediyorum ki ancak bu şekilde çirkin binalardan kurtulabiliriz. Beşerî çirkinliklerin tetikleyici etkeni teşhis edip tedbir almak güzel insanlar yetiştirmek için elzem. Mimar ve düşünür Turgut Cansever *İslâm'da şehir ve mimari* isimli kitabında şöyle diyor bu hususta:

"... Rahman ve Rahim ve Kadir-i Mutlak olan Allah'a inanmak emniyet duygusunun kökenini oluşturur ve sanat formlarına çok renklilik ve aydınlık, formların berraklığı, hareketlerin sükûnu olarak yansır. İslâm'ın düzenleyip tanımladığı tutumlar (örneğin Allah'tan başkasından korkmamak) tasarım sürecinde tasarım sürecinde baskın olan psikolojik unsurlardır. Etkileri aynı zamanda tevazu, saygı ve sevgi, hayat tarzının sadeliği, topluma ve geleceğe karşı sorumluluk şuuru gibi duygularla ilişki kurarak insan ölçeğinde abidevîlik olarak tezahür eder ..."

Kötülük iyiliğin zıddı değildir

Toplumlara ifsad eden şeyleri, ırkçılığı, cimriliği, dedikoduyu görünce o kadar tiksiniyorsunuz ki bunların yapılmasını mümkün kılan şartları düşünemeyiz çoğu kez. Oysa insanın madde ile kurduğu münasebette odaklanır mesele. Mânâyı reddeden maddeye odaklanır. "Nasıl?" Sorusunu soramayan insanlar "kaç para?" gözlüğüyle bakarlar dünyaya. Bu derekeye düşmüş insanların kitap yüklü eşeklerden farkı kalır mı? [Cuma/5] Bir düşünelim, altın, saman ya da kitap taşımak eşek için ne fark eder? Ne ya da nasıl yok ki yük taşıyan hayvan için; sadece "kaç kilo?" sorusu var. İşte bu yüzden insan şuurlu olarak kötüyü, günahı seçmiyor diye düşünüyorum. İnsanlar insanlık şuurlarını kaybettiklerinde kötülük yapmaya başlıyorlar. Maddeye, paraya, ırklara odaklanan insan için bildikleriyle amel etmenin imkânsızlığıdır onu günaha sürükleyen. Yani kötülük iyiliğin zıddı değildir; insanlıktan istifa edip aklını kullanmayan, vicdanına kulak vermeyen insanlar yapar kötülükleri.

Buradaki inceliği anlamamız için z-l-m kökünden istifade edelim: "zulüm, zulmet(karanlık), zalim". Bildiğiniz gibi karanlık ışığın tersi değil. Karanlık kendi başına varolamaz çünkü cevher olarak yaratılmış. Işık'ın varlığı mutlak ama karanlığın varlığı izafi. Karanlık Işık'ın engellenmesinden doğan bir his. Işık kaynağının önüne bir cisim geldiğinde, nûr engellendiğinde biz bir gölge/karanlık görüyoruz. Işık görmeyi umduğumuz yerde ışık **yoksa** "gölge **var**" diyoruz. Gölgenin varlığı bir borç gibi. Yahut randevuya gelmeyen bir sevgili, bayram günü çalmayan bir telefon... Gölge herkes için değil sadece Işık'ı bilen, ümid edenler için var.

Çünkü ışık objektif olarak var ama gölge/karanlık için objektif bir varlıktan bahsedemeyiz. *Foton var ama "karanlık atomu/taneciği" yok* meselâ. Işık aydınlatıyor, hatta ısıtıyor; güneş ışığından elektrik bile üretiliyor. Zira fotonların cismanî varlığı var. Işığın hızı, enerjisi, ağırlığı bilimsel olarak ölçülmüş. Gölge ve karanlık ise "ışık yokluğu" olarak var yani ışığa izafen tarif edilebiliyor. Bir başka deyişle gölge ve karanlık sadece ışık bekleyen bir göz için var, varlığı indî/sübjektif.

Seküler/pozitivist bir perspektifte iyi/kötü tarif edilebilir mi? "İnsan nedir?" sorusuna verdiğiniz cevaba göre kötü, iyi, adalet, vicdan vb kelimeler mânâ kazanır ya da kaybeder. Maymundan geldiğine, ölünce gübre olarak toprağa döneceğine iman etmiş bir insan için "kötü" ile "zararlı" aynı şeydir. Fiyatlanabilir, riski ölçülebilir. Böyle bir dünya tasavvurunda "zararlı" ilân edilen insanların yok edilmesi dahi mümkün olur. Nitekim 19cu ve 20 asrın utanç sayfaları pozitivist toplumlarca yazılmamış mıdır? Diğer yandan yaratıldığına, ölümle Yaratıcı'sına geri döneceğine, yaptıklarından mes'ul olduğuna inanan bir insan için "kötü" Yaratıcı'nın rızasına aykırı olan fiildir. Dostoyevski'nin Karamazov Kardeşler'de İvan'a söylediği şu sözleri hatırlayalım:

"... Eğer Tanrı yoksa ne yapmalı? Eğer Rakitin 'bu insanlığın bir uydurmasıdır' derken haklıysa? O zaman insan yeryüzünün ve evrenin efendisi demektir. Tamam, olsun. Ama Tanrı olmadan iyi kalpli olunabilir mi? Ne demek vicdan? İyi kalpli olmak ne demek? Cevap ver bana Alexey. [...] Vicdan, erdem herkese göre değişen izafi bir şey mi? Eğer Tanrı yoksa her şey yapılabilir! ..."

Yok'un varlığı ile Var'ın varlığı bir tutulamaz ki!

Karanlık nurun zıddı olmadığı gibi kötülük de İyilik'in tersi değil. Kötülük kendi başına varolamaz çünkü cevher olarak yaratılmamış. İyilik'in varlığı mutlak ama Kötülük'ün varlığı izafi. Kötülük İyilik nûrunun engellenmesinden doğan zulmettir / zulümdür / karanlık halidir. İnsanlarda İyilik yapacak cesaret, merhamet, farukiyet veya gönül zenginliği yoksa nûr perdelenir; kötülük çıkar meydana. Yani kötü fiiller "haydi kötülük yapalım" diye yola çıkan, yapısı biz "iyilerden" çok farklı olan "kötü" insanların işi değil. Akl-ı meadî kullanmadığımızda, akl-ı meaşin otomatik refleksleriyle ezbere yaşadığımızda kötülük yapıyoruz. Sebebi ne olursa olsun iyiyi kötünden, güzeli çirkinden ayırd etmemizi engelleyen faktörler giriyor devreye. Hannah Arendt ünlü eseri *Kötülüğün Sıradanlığı*'nda bu meseleyi şöyle özetliyor:

"... Kendisiyle ilişki kuramayan, yaptıklarının, söylediklerinin **FaRK**ında olmayan biri çelişkili konuşmaktan ya da suç işlemekten bir rahatsızlık duymayacaktır çünkü reddedebilir ya da unutabilir. Akıl birilerinin ayrıcalığı değildir, herkeste mevcuttur. **FaRK**ında olMAma hali de zekâsızların ayrıcalığı değil, her insanı pusuda bekleyen ve eylemlerimizin doğru/yanlış oluşunu görMEme ihtimalidir. [...] Akıl meselâ öğrenme arzusuna kıyasla cemiyete çok şey kazandırmaz. Değer üretmez, her zaman geçerli olacak bir **Mutlak İyilik** işaret etmez. Ahlâkî ve siyasî değeri tarihin nadir zamanlarında ortaya çıkar. Her şeyin paramparça olduğu, merkezin çevreyi taşıyamadığı, kanunsuzluğun dünyaya hakim olduğu o zamanlarda. Ve en iyilerin ilkelerini yitirdiği, vasatların çoştığı günlerde. Böyle hayatî anlarda akıl siyasette marjinal bir mesele olmaktan çıkar. Hemen herkes düşünmeden sürüklenip gitmeye razı olduğunda akledenler açıkta kalır, göze çarparlar. Çünkü sürü psikolojisine kapılmayışları bir tür eylem olur. [...] Akıl rüzgârının zuhur edişi bilinç değil iyiyi kötünden, güzeli çirkinden ayırd edebilme vasfıdır. Eichmann'ın bir canavar olduğuna inanmak rahatlatıcı olurdu. Ne var ki onun gibi insanların sayısı oldukça çok. Ne sapıklar, ne sadistler, korkutucu derecede normaller. Kurumlarımız ve ahlâkî temellerimiz itibariyle bu normallik bütün canavarlıkların toplamından daha korkutucu. Çünkü Nürnberg mahkemelerinde sanık ve avukatların binlerce kez tekrar ettiler: Bu yeni suçlu tipi yaptıklarının kötü olduğunu anlayamayacağı koşullarda suç işliyor ..."

Dedikoducu kaldırımlar, riyakâr duvar ve bencil köprü

Buraya kadar gördük ki fikirlerdeki güzellik veya bozukluk eyleme, eserlere yansıyor. Ama tersi de doğru. İçinde bulunduğumuz cemiyet ve bizi ihata eden binalar, resim ve heykeller de inancımızı ve tasavvurumuzu, dolayısıyla iyilik veya kötülük tercihlerimizi etkiliyor. Nasıl oluyor bu?

Yandaki fotoğraflara bir bakın. Bu üç kavşaktan biri Tel-Aviv'den, diğeri Santiago ve üçüncüsü Singapur. Yoksa Antalya ve İzmir miydi? Hangi kavşak hangi ülkeden söyleyebilir misiniz?

Mimar Ludwig Mies van der Rohe şöyle diyordu: "Asra hakim olan zihniyet mimarî vasıtasıyla mekâna dönüşür". Ya mekân? İnsanlar üzerinde etkisiz midir? Tektipleşen şehirler biz insanları da tektipleştirmiyor mu her geçen gün? Kilometrelerce yol gittikten sonra aynı benzinci, aynı elektrik direkleri ve aynı çöp kutularını tekrar ve tekrar görmek insanları hiç bitmeyen bir Şimdi'nin içine hapsetmiyor mu?

Sosyolog Georg Simmel'in güzel bir saptaması var bu konuda: "Şehir fizikî bir mekân veya sosyal bir yapı olmaktan evvel bedensel bir tecrübedir" demiş. Evet... Modern şehir ve insan etkileşimi üzerine düşünürken rollere, organizasyona odaklanan Weber'in

aksine algı üzerine yoğunlaşmış Simmel. Gerçekten de bir şehri anlamadan yani aklımızla muhiti ihaşa etmeden o muhit bizim hislerimizi ihaşa eder. Biz insanlar şehri ve akletmeden önce hissediyoruz: Görürüz, koklarız ve işitiriz. Georg Simmel'in eseri "Büyük şehir ve zihinsel yaşam" (*Die Großstädte und das Geistesleben*, 1903) üzerine iki kitap sohbeti:

- [Göze yalan söylemek kulağa yalan söylemekten zordur](#)
- [Para dünya malından kıymetlidir](#)

İnsan'ı sevip eşyayı kullanmamız gerekiyordu; tersi oldu

Birbirimizden binlerce km uzaktayız ama fotokopiyle çoğaltılmış gibi birbirine benzeyen kopya-şehirlerde yaşıyoruz. Zira sokaklar, evler, meydanlar insanî değerlere göre şekil almıyor. Meselâ mahrem hayatı koruyan mesafeler, fakirin izzetini muhafaza eden sadaka taşları, dostluğu pekiştiren avlular, yardımlaşmayı kolaylaştıran külliyelerin izi yok görünürde. Yerel, yöresel, geleneksel veya dinsel olan bir mânâ şehrin maddesine, taşına nüfuz etmiyor artık. İndî olan insanî değerlerin yerine objektif/standart/ölçülen/parasal değerler konulmuş. "İslâmî değerler" ve "menkul değerler" gibi çok farklı iki mevhum için aynı "değer" kelimesinin kullanılması da düşündürücü. (İngilizce *value*; Fransızca *Valeur*)

Sağda gördüğünüz şehirlerden biri Türkiye'den, diğerleri Çin ve Rusya. Yani sadece içinden değil dışından bakıldığında da akıl almaz bir tektipleşme yaşıyoruz.

1920'lerin Komünist Rusya'sına hakim olan binalara bakın. Konstantin Melnikov, El Lissitzky, Noi Trotsky gibi tanınmış mimarların eserlerine. Sonra da Amerikalı bir mimarla karşılaştırın, meselâ Frank Lloyd Wright ile. 1991 senesinde [American Institute of Architects](#) tarafından "*Tarihin en büyük Amerikalı mimarı*" ilân edilmiş Wright. İlk bakışta komünist dönem mimarisi kolektif maksatları yansıtıyor: Spor okulu, işçi klübü, devasa kamu binaları... Amerikalı Wright'ın tasarımları ise buram buram lüks ve bireycilik kokuyor: Havuzlu villalar, lüks oteller... Fakat çarpıcı bir şey var: **Rus ya da Amerikan, Bütün binaları teşkil eden formlar şaşırtıcı şekilde birbirine benziyor!**

Rusların tektipleşmesinin suçunu komünizme atalım, devlet tekelinde sanatın öldüğünü savunalım isterseniz. Fakat Amerikalı mimarların eserlerini Ruslardan ayırt etmek de mümkün değil. Dikkat edin, rastgele iki ülkeden bahsetmiyoruz. Rusya ve ABD söz konusu. Her biri 1000'den fazla nükleer başlığı ötekine çevirmiş, Küba kriziyle nükleer bir savaş çıkarma noktasına gelecek kadar birbirine düşman olmuş iki medeniyet(?). Değerleri, siyasî sistemleri ve dünya görüşleri birbirine zıt iki ülkenin mimarları nasıl olur da aynı biçimde tasarım yaparlar?

Evet, şehirlerimiz insanî değil maddî değerlerin tecessüm etmiş hali: Yolların genişliği otomobillere ve kamyonlara göre ayarlanıyor. Meselâ en az maliyetle en çok aracın geçmesi için "optimize" edilmiş. Optimizasyonun Türkçeye "eniyileme" diye tercüme edilmesi bile felâketin boyutlarını gösteriyor sanki. Zira "iyi" ile "faydalı" arasındaki farkı bilmeyen insanlar mutlu olamazlar, sadece tatmin olabilirler. Homojen ve optimal şehirlerde ticaret ve teknoloji üzerinden eşya hükmediyor insana. İnsan'ı sevip eşyayı kullanmamız gerekiyordu; tersi oldu. Nasıl geldik buraya? Açalım biraz...

Küreselleşmedik, sadece küreleştik

Teknik menzil aklın ve vicdanın menziline aştı. Görebileceğimiz ve gidebileceğimiz menzile uzadı; yıkma gücümüz arttı. İnsanlık nükleer silahları yapmaya başlayınca teknik bir eşik geri dönmek üzere aşıldı: Yaşadığımız dünyayı yok edebilecek güce eriştik. Diğer yandan TV, haberleşme uyduları ve internet insanlığın algıladığı dünyaları **BİR**-leştirdi. Ama bir tevhid ediş olmadı bu;

yaşanan mekanik bir AYNI-laştırmaydı sadece. 2ci Dünya savaşından sonra HER-kesin HER-şeyi AYNI anda ve AYNI biçimde algıladığı bir dünya kuruldu. Küreselleşmedik, sadece küreleştik. Birbirimizi sevdiğimiz yahut anladığımız için **BİR**-leşmedik. Asla aynı felsefe veya manevî değerler etrafında da toplanamadık. Birlikteliğimiz mekanik bir mecburiyetten öteye geçemedi. Zira komşuluğumuz tehdit/fayda odaklıydı, tıpkı Schopenhauer'ın kirpileri gibi:

"Soğuk bir kış sabahı çok sayıda kirpi ısınmak üzere bir araya toplanır. Ama kısa süre sonra dikenlerin batması yüzünden yeniden uzaklaşırlar. Isınma ihtiyacı onları tekrar bir araya getirdiğinde dikenler yine batır ve üşümekle diken arasında gidip gelirler, ta ki birbirlerine katlanabilecekleri uygun mesafeyi bulana kadar. Bunun gibi, insanlar da hayatın tekdüzeliğinden kurtulmak için bir araya gelirler ama ötekilerin nahoş ve sıkıntı verici özellikleri yüzünden uzaklaşırlar." (Yaşam Bilgeliği Üzerine Aforizmalar, 1851)

Kirpilerin mesafesini sevgi ya da saygı değil dikenlerinin uzunluğu belirledi. İşte bizim kentlerimiz de böyle kuruldu: Fayda/tehdit hesabıyla. Bu yüzden ortaya çıkan mekânlar insanî yaşam alanları değil bir fabrika gibiler. Lüks gettolar, alış-veriş merkezleri, teknik kültürün yatay abideleri olan otoyollar... Makine-fabrika benzeri, monoton ve sıkıcı şehirler kurmanın korkunç bir yan etkisi oldu sanırım: "İnsan" tasavvuru yedek parça derekesine düştü. İçinde yaşadığımız, gözlerimizi (=aklımızı) ihata eden muhitlerin dönüşmesi "*İnsan nedir?*" sorusuna verdiğimiz cevabı da değiştirdi. Acaba bugün kaç insan bu soruya cevap aramanın da ahlâkî bir tecrübe olduğunun farkında? Filozof Hannah Arendt 1968'de kaleme aldığı Men in Dark Times'ta çok güzel ifade etmiş bu meseleyi:

*"... İnsanlar Hakikat'ın kendisi ile Hakikat'ın ifadesini birbirinden ayrı olarak tahayyül ediyorlar. İnsanlar Hakikat'i düşünmenin ve konuşmanın bizzat varoluşçu bir tecrübe olduğunun farkında değiller [...] İnsanlık tarihinde bir ilk bu: Bütün dünya halkları ortak bir **ŞİMDİ**'nin içinde yaşıyorlar. Ehemmiyeti ne olursa olsun, bir ülkede meydana gelen bir hadise diğer ülkelerin halkları tarafından da biliniyor. Her ülke diğer bütün ülkelerle **KOMŞU** oldu adeta. Ama bu **KOMŞU**-luk ve bu **ŞİMDİ**-lik ortak bir geçmişe dayanmıyor ve kesinlikle ortak bir gelecek garantisi de vermiyor. İnsanları böylesine **BİR**-leştiren, homojenleştiren teknoloji dünyanın yok olmasına yol açabilir. [...] İnsanlığın bugünkü durumunda gerçek tehlike homojenleşme, **bir**-leşmedir. ortak iletişim teknikleri ve şiddet yoluyla bütün ulusal gelenekler, toplumları özgün ve farklı yapan öğeler kaybolmaktadır. [...] Teknoloji ve kitlesel iletişim araçları vasıtasıyla başlayan bir-leşme, TEK-leşme, homojenleşme sürecinin ulusal kimlikleri, yöresel farklılık ve inançları ortadan kaldıracak ..."*

Evet, şehirler çirkin. Çünkü çirkin insanlar güzel şehirler kuramıyorlar. Meselâ Tel-Aviv'deki pilot çirkin evinden çıkıp üsse gidiyor, çirkin bir "iş" var: Gazze'yi bombalamak. Akşam işi bitince eve dönüyor. Fakat İstanbul'da cuma namazı çıkışı "kahrolsun İsrail" diye bağırın ve İsrail bayrağı yakan insanların oturdukları evler ve şehirler de şaşırtıcı derecede çirkin; hatta lanetledikleri İsraili pilotunkiyle aynı. İnandığı gibi yaşamayan insanlar yaşadıkları gibi inanmaya mı başlıyorlar?

İslâmî şehir ve İslâmî ahlâk birbirinden beslenir

Sanat tarihçisi ve İslâm sanatı uzmanı Oleg Grabbar *İslâm Sanatını Düşünmek* adlı kitabında acayip bir şey söylüyor: İslâm'ın ilk üç asrı boyunca bir şehir övüleceği vakit binalar ve meydanlar değil şehrin yetiştirdiği âlimler, salihler, zahidler anlatılmış. **Yani esya değil İnsan'mış üstün tutulan; kâmil insanların gönlünden yansıyan ilim, irfan, takva ve zühd** ile gurur duyarmış ahali. Grabbar bu şehirleri isimleriyle anıyor, Tunus'tan Irak'a, Hatta Kuzey Hindistan'a kadar örnekler veriyor.

Bugünkü dünyanın insanları ise şehirlerden bahsederken binaları üstün tutuluyor. Paris denilince Eiffel Kulesi, Mısır denilince piramitler, İskenderiye deyince çoktan yıkılmış olan o deniz feneri geliyor hatıra. Neden Ataullah İskenderî Hazretleri'ni düşünmüyoruz meselâ? Yıkılan deniz fenerinin aksine *Hikem-i Ataiyye* adlı abidevî eser dimdik ayakta durmuyor mu? Bu harika kitap karanlık gecelerimizi aydınlatmıyor mu bir deniz feneri gibi?

Evet... Teknik ve ticarî kaygıların, insan yerine eşyanın hükmettiği şehirlerde İslâm hakkıyla yaşanması zor görünüyor. Çünkü bu kaygıların tecessüm etmesiyle şekil alan muhitler gözlerimizi yani aklımızı ihata etmek suretiyle ahlâkımızı ve tasavvurumuzu dünyevileştiriyorlar. Bu bakımdan geçmişe bakarak hayıflanmak faydasız ama ders çıkarmak gerekli. Zira bu erişilmez bir ideal değildir, geçmişte başarılmıştır. Yani İslâmî değerlerin nüfuz ettiği cemiyetler dış görünüşleriyle de "ötekilerden" farklıydı. **Soyut Sanat Müslümanın Yitik Malıdır** isimli kitabımızda söylediğimiz gibi:

"... Afganistan'daki bir medreseyi, Bosna'daki bir camiye, Hindistan'daki Taj Mahal'i görsel olarak İslâmî yapan nedir hiç düşündünüz mü? Anadolu kilimlerini, İran halılarını, Fas'taki gümüş takıları, Endülüs'teki sarayları birleştiren ortak unsur nedir? Müslüman olmayan bir insan bile kolaylıkla "bunlar İslâm sanatıdır" diyebilir. Sanat tarihi konusunda hiç bir bilgisi olmayanlar için de şüpheyi yer yoktur. [...] Endonezya'dan Fas'a, Kazakistan'dan Nijerya'ya uzanan milyonlarca kilometrekarelik alanda yaşayan, belki 30 belki 40 farklı lisan konuşan Müslüman sanatkarlar nasıl olmuş da böylesi muazzam bir görsel bütünlüğe sadık kalabilmiştir? ..."

Medeniyetin inşası binaların değil kâmil insanların inşasıyla mümkün

Hüsn-ü hat sanatında mahir bir zât olan Şeyh Sultan Seyyid Muhammed Raşid el-Hüseynî'ye (ks) sormuşlar:

-siz ne işle meşgulsünüz?

-biz bağlar ve çözeriz.

-neyi?

-insanın kalbini dünyanın boş zevklerinden çözer
Ahiret işlerini bağlarız.

İstanbul meşayih içinde hüsn-ü hatla, mûsikîyle, kısacası sanatla meşgul olmamış hemen hiç kimse yok. Acayip değil mi? Yani en azından modernite ile miyoplaşan akıllar için acayip bir durum. Sadece dervişlerinin değil dergâhın bulunduğu mahalle halkının dahi maddî manevî müşkülleriyle uğraşan bu zâtlar neden kıymetli vakitlerini mûsikîyle, edebiyatla harcasınlar? Şeyh "mesleği" hakkında asgarî bir bilgi sahibi olanlar bile bu zevâtın (haşa) nefsinin tatmin edecek bir işle uğraşmayacağını bilir. **Demek ki nafil ibadetin, hayır işlerinin fevkinde bir sanat var...** Kalpleri dünyadan çözüp Ahiret'e bağlayan, hidayete vesile olan, O'nun rızası için yapılan bir sanat.

Peki biz Rönesans, kübizm yahut Alman romantizminden konuşurken de "sanat" diyoruz. Üstelik 20ci asırla gelen yeni kuşak daha da acayip: Sahnede gitarını kıran, kokainden burnunu çıkaramayan "sanatçılar" var. Bugün artık "hanım çabuk çocukları içeri sok, sanatçılar geçiyor" diyecek noktaya geldik. Neticede birbirini dışlayan iki sanat anlayışı var ortada; yanılıyor muyum? Eğer ebru, hat, tekke mûsikîsi birer sanatsa ötekiler değil. Yok eğer sahnede gitarını kıran sanatçıysa neyzenlere, hattatlara ayrı bir sınıflandırma ihdas etmek icab edecek.

Ayıp sanat olur mu?

Neredeyse millî spor haline geldi, her sene okul kitaplarındaki "nü" resimler basında tartışılır. Rönesans'tan bahsedilirken Michelangelo'nun, Da Vinci'nin çıplak vücut tasvirlerini koysak mı koymasak mı? Dindar Müslümanlar adını koyamadıkları bir rahatsızlık duyarlar; yarım ağızla itiraz ederler. Evrensellik iddiasındaki bir başka sanatın savunucuları ise onları "yobaz / gerici" olmakla suçlar. İslâm'da var olduğu iddia edilen bir resim yasağı yüzünden sanatın geri kaldığı söylenir; tartışmalar uzar gider.

Ayıp, müstehcen, mahrem... Bu kavramlar gerçekten aşıldı. Hakim olan seküler/lâdinî zihniyet çerçevesinde **"Aaa! Bu kadarı da fazla! Bu gösterilemez!"** denilecek bir yer yok. Bu yüzden "sanatçı" kutsallaştı ve yaptıkları da hukukun üstüne çıktı.

Diğer yandan sanatsal faaliyetlerin hukukla sınırlandırılması elbette sansürü çağırıştırıyor. Yani nefsimizin baskısıyla devlet baskısı arasında bir denge noktasındayız. Maneviyatı yahut insan onurunu korumak bahanesiyle aşırı yasakçı bir devlet baskısı da pek âlâ sanatı ve sanatçıları boğabilir.

Ancak bugün 1930'ların faşist ve totaliter devletlerinden uzağız ve moderniteye tepki olarak doğmuş modern sanatla karşı karşıyayız. Tarif edilemeyen, sorgulanamayan ama karşı duranları aforoz eden bir ruhban sınıfı var. Modern sanat rahipleri (sanat dergisi editörleri, müze müdürleri...) sanatçıların her şeyi "kullanmakta" özgür olduklarını söylüyorlar: Duygular, hatıralar, sakatlar ve hastalar, cesetler (Gunther Von Hagens'in *Our Body* sergisi gibi) dinsel inançlar, soykırımlar bir boya ya da fırça gibi sanata malzeme yapılabilir: Polonyalı sanatçı(?) Zbigniew Libera'nın 1996'da New York'ta açtığı *Lego Concentration Camp* sergisi Nazilerin Yahudilere uyguladığı eziyeti konu edinmiş. Bu serginin New York'taki Yahudi cemaatinin desteğiyle açılmış olması dikkat çekici. Fakat Yahudiler ikiye bölünmüşler, çoğunluk protesto etmiş. Bu sanat(?) sergisi şu soruları getiriyor aklı: İzdırplar Lego gibi eğlenceyi çağırıştıran oyuncaklarla temsil edilebilir mi? Ailesi bu kamplarda can vermiş onca insanın hisleri ve geride kalanların hatıralarıyla dalga geçmeye hakkı var mı bir sanatçının?

Evet... İnsan vücudunun eşya gibi kullanılması / gösterilmesi içimizde bir şeyleri rahatsız ediyor ama adını koyamıyoruz bir türlü: 2009'da Fransa'da çıplak çocukları erotik pozlarda gösteren bir sanat(?) sergisi aleyhine dava açıldı; Bordeaux mahkemesi beraat kararı verdi ama fotoğraf sanatçısı(?) Nan Goldin, Jeff Koons ve Garry Gross uzun süre gündemde kaldılar.

Maslahat medeniyet inşası önündeki en büyük engeldir

Sanat tarihçisi Titus Burckhardt *Aklın Aynası*'nda şu tespiti yapmış: "Sanat" kelimesi Müslümanlar için o kadar özel bir mânâya işaret ediyor ki gayrimüslimlerin yaptıkları resme, müziğe, operaya, heykele "sanat" demek anlaşılmaktan çok anlaşmazlığa sebep oluyor. Görünen o ki insan yetiştirmekte çektiğimiz zorluklar tasavvufu değil sanatın ne işe yaradığını anlamamaktan kaynaklanıyor. Çünkü **uzun bir zamandır İslâmistan'da "Güzel nedir? Sanat nedir? Sanatçı kimdir?" diye sormuyoruz**. Bu yüzden sanat adına ortaya konan her tasvire aynı mesafede durmak zorunda kaldık. Dünya sevgisi, kınanma korkusu da bizi Müslümanca bir duruş sergilemekten alıkoydu: "*O da olur, bu da sanat, şu da onun güzellik anlayışı...*". Sadece güzellik sahasında değil siyaset, hukuk hatta bilimsel gerçeklik sahasında dahi zihinleri işgal eden bu fikrî gevşeklik nabza göre şerbet veren, yerine göre lokal anestezi yapan süslü etiketler buldu: Felsefede "postmodernizm" siyasette "liberalizm"... Modern Dünyanın Krizi isimli kitabında René Guénon'un isabetle teşhis ettiği gibi **entelektüellerimiz bilinen ve halkın ihtiyacı olan hakikatleri tekrarlamaktansa orijinal hatalar yapmayı tercih ediyorlar**. Çünkü bu şaşırtıcı hatta şok edici orijinal hatalar kişiye mahsus. Dolayısıyla daha kârlı, reytingi daha yüksek. Oysa sanat eğlence değil bir öğrenme şeklidir. Sanatı eğlenceden ibaret görmek modernite ile başlamış bir fikri hastalık ki bu iddiamızı batılı fikir adamları da destekliyorlar:

"Günümüz insanı zannediyor ki bilginler bize öğretirler, şairler ve müzisyenler de bizi eğlendirirler. Sanatçıların onlara bir şeyler öğretebilecekleri akıllarına gelmiyor bile!" (Ludwig Wittgenstein, Karışık Saptamalar)

Diğer yandan teslim etmek gerekir ki ecdadımızın güzel sanat – güzel ahlâk münasebetini sorgulamaya ve bir teori geliştirmeye ihtiyacı yoktu. Sanatla uğraşan insanların hâl ve tavırlarından dışı akseden edeb, hilm, sabır bu hikmeti zaten izhar ediyordu: Kâmil sanat ile meşgul olmanın nefsi tezkiye ettiğini o devirde yaşayan hemen herkes (söylenmeden) anlayabilirdi. Bestekâr Ahmed Mükerrrem Akıncı'nın ifadesiyle:

"Evlâdım, eslâf, ilm-i şerîf-i mûsikî diye tesmiye etmişlerdir. Mûsikî, tezhîb-i ahlâk ve i'tilâ-yı rûhun vâsıtasındandır. Bihakkın erbâb-ı mûsikîden fenâ kimse zuhûr etmemiştir. Tab'-ı beşerde meknûz olan ârizî kötülükleri mûsikî potası temizlemektedir." (Talebesi Câhid Gözkân'dan naklen)

Yeni lisan ile : "Evlâdım, bizden evvelkiler "şerefli müzik bilimi" diye isimlendirmişlerdir. Müzik ahlâkı süsleme ve ruhu yüceltmenin vasıtalarındandır. Müzikle hakkıyla uğraşanlardan kötü insan çıkmamıştır. İnsan tabiatında saklı bulunan kötülükleri müzik potası temizlemektedir."

Evet... Bu hakikati bizzat yaşayan güzel insanların Güzel'i malumat olarak, sözle, teoriyle uzun uzadıya konuşmasına gerek yokmuş. Ancak bugünkü vaziyet farklı. Hem maddeci tahakküm altında yaşayan hem de üst üste yapılan dil devrimleri yüzünden lisanı devrilmiş ve enkazın altında kalmış bir kuşaktan bahsediyoruz. Dedesinin mezar taşını dahi okuyamayacak duruma getirilmiş bir toplumun kendine miras kalan maneviyata sahip çıkması biraz daha fazla enerji isteyebilir.

Terbiye değerlerin aktarılmasıdır, para kazanma kursu değildir

Cemiyetin özlediği medeniyet inşasından evvel bir düşe, bir özleme ihtiyacımız var. Böyle bir düş ise ancak medeniyete susamış, onu her şeyden çok isteyen hassas insanların kalplerinde yeşerebilir. Zihinler işgal altındayken insanlar medeniyetin düşünüy kuramıyorlar. Maddenin, makinelerin tahakkümü altında, kâh dünya sevgisi kâh ezilmişlik ve intikam arzusuyla şekilleniyor genç kuşaklar. Devasa bir adalet sarayı yahut kalabalık bir savcı-hakim ordusu da adaleti üretemiyor. Çünkü iyi; güzel ve doğru devlet eliyle üretilip dağıtılan bir şey değil. Uhrevî güzellikler ancak onları yaşayan bir insandan genç kuşaklara, kalpten kalbe akabilir:

"... Genç ruhlara, din adamlarının, cennet cehennem tellallığı yapan tehditlerinden çok uzaklarda, kitapta yeri gösterilmeden, din kelimesi hiç kullanılmadan dini ruh her adımda sunulmalıdır. Varlıklarından rahmet taşıran ibadetleri bütün hareketlerine serpilmeli, iyiliğin kolay bir şey olduğu anlatılmalıdır. Onlara, iyiliği sudan, güneşten, rüzgârdan ve bir yapraktan öğrenebilecekleri inancı verilmelidir ..." (Kültür ve Medeniyet / Nurettin Topçu)

İşte bu manevî altyapıdan mahrum kaldığımız için bir medeniyet düşü kurmaktan da aciz kaldık. Pozitivist fikir tahakkümü para ve şiddet dışında hiçbir şeye varlık sahası tanımıyor. Aileler her şeyin fiyatını bilen ama hiçbir şeyin değerini bilmeyen çocuklar yetiştiriyorlarsa biraz da bu yüzden:

"... Aile kendi çatısı altında daha dağılmadan çürütüldü. Ana babalar, çocuklarının ahlakına istikamet vermek şöyle dursun, onların heveslerinin hizmetindedirler... Evladın iç hayatını yoğurmak için en ufak emeği esirgeyen, sade onların ceplerine dolacak madde saadetlerini emel edinen aileler, kendi yavrularının katili olduklarını bilmediler. Onların kalp ve vicdan terbiyesi yerine beden hazlarına hizmet yolunda yarışanlar, Amerikan ve Alman tezgâhlarının teknik imkânlarını çıldırması devşirmek için atıldıkları hayat yağması sahnesinde ruhun değerlerini çiğnerlerken çocuklarına en berbat ahlak örneği verdiklerinin bile farkında olmadılar ..." (Kültür ve Medeniyet / Nurettin Topçu)

Sanatta ifsad, ahlâkta ifsad: Vasati 40 çöp!

Sevgiliye "siz" diyen şarkılardan belâ ve beddua okuyan şarkılara(!) geçildiği şu devirde sadaka taşının terk edilmesine ve basın toplantılı Ramazan çadırlarının çoğalmasına da tanık olduk. **Sanattaki ifsadin ahlâktaki ifsada tekabül etmesizannediyorum** bir rastlantı değil. Mahrem aile hayatını internette paylaşan, trafikte kul hakkı gözetmeyen, maçta tanımadığı annelere hakaret edenlerin hem sanatsal ve hem de ahlâkî güzelliklerden aldıkları paylar paralel olarak azaldı.

Tabi yerel engellere küresel fikir arızalar da ekleniyor. Bizim açımızdan en önemlisi uzman fetişizmi. Adeta bir ideoloji kisvesine bürünen bu bakış fikir hayatımızı teşkil eden cüzleri parçalayıcı bir perspektifte görüyor: Bilim, sanat, inanç, adalet, terbiye... Bu saplantıya göre bütün sahalarda bir

takım “uzmanlara” terk edilmeli. Sanat sanatçıların, adalet hukukçuların, din ilâhiyatçıların olması. Halk uzmanlara itiraz ederse? İnsanlar bir tabloyu, heykeli beğenmezse? Halk bunları şehrin meydanında veya okul kitabında görmek istemezse? Derhal “cahil – yobaz – sanattan anlamaz” damgası vurulmalı. İtiraz eden eğer siyasetçi yahut sanatçıysa aforoz edilip çağdaş uygarlık gezegeninden aşağı atılmalı!

Uzmanların dışında kalanlar ne haldeler? Onlar **her şeye üzülen ama hiçbir şeyle tam olarak ilgilenmeyen vasat demokratik insanlar cemiyetini kurdular**. Hemen her boşluğu paranın ve şiddetin doldurduğu o maddî hayatın (=manevî ölümün) isimsiz mimarları oldular. Arzularıyla ihtiyaçları arasındaki farkı bilmeyen bu vasat insanlar gereksiz şeyleri satınalmak için ömür boyu borçlanıyor ve sonra borç ödemek için sevmedikleri işlerde çalışıyorlar. Mutluluk değil tatmin peşinde koştuklarından yedikçe acıkıyorlar.

Sanata en fazla ihtiyaç duyan bu insan ne yazık ki Güzel’e, güzelliklere en uzak mesafede yaşıyor. Bürokrasi ve piyasa yoluyla mes’uliyetini omuzlarından atmaya alışık, daima mağdur, hak arama iddiasında. Günde 4 saat televizyon seyrederek bir isteme makinesi haline getirilmiş; her şeyin fiyatını biliyor ama hiçbir şeyin değerini bilmiyor. Orta halli, orta boylu, orta gelirli, her konuda mutedil dalgalı, iki arada bir derede, İsrail’e lanet okumakla Coca Cola içmek arasında çelişki görmeyen, her seçimin sonucunu belirleyen kararsız, renksiz, davasız bir seçmen olmak ona zor gelmiyor.

Mesele şurada: Adalet, iyilik, güzellik devlet eliyle kurumsallaştırılmaz, daha evvel söylemiştik. İnsan güzelliği bilimsel, objektif, ölçülebilen bir eşya değildir. Ancak sîret güzel olunca hem kişinin sûretine hem de yaptığı işe, elinden çıkan eşyaya, sanat eserlerine sirayet eder. Bu yüzden İnsan’ın tabiatına nakşedilmiş olan güzelliklere agâh olmayan bir toplum medeniyetin sulh ortamını bir ateşkesten ayırdedemez. Ticaretin, endüstrinin, günlük hayatın sürmesi için gerekli olan asgârî can ve mal güvenliği bu vasat demokratik insan için azâmî bir barış seviyesidir. Özetle **ticaret için yapılan ateşkes ile O’nun rızası için yapılan sulh arasında büyük fark var ama vasat maddeci zihniyetin bunu idrak etmesi imkânsız**:

*“... Bugün dünyamızda her şeyi eşyanın emrinde bulunduran Amerikan tekniği hâkim olmaktadır. Hakikatte bu, bir asırdan beri Avrupa’da hazırlanan, eşyanın insan üzerine zaferinin gerçekleşmesidir. Bu gerçekleşme, Batı medeniyetinin insan ve eşya, ruh ve madde yarışmasında maddenin ileri atılışlarıyla bir cephede insanın zaferi olduğu gibi **diğer cephede ruh ve kültür, yani insan cevherinin inkâr edilmesiyle, arkadan vurulmasıyla yine maddenin zaferi olmuştur**. Bunlardan birincisi kapitalist istihsal dünyasının, ikincisi ise komünist materyalizminin hareketlerini doğurdu. İşte bugünkü dünya buhranının sebeplerinin kaynağı, ruhla madde, insanla eşya arasındaki, eşyanın zaferi ile neticelenen bu çatışmada bulunmaktadır ...”* (Kültür ve Medeniyet / Nurettin Topçu)

Medeniyeti kurmadan evvel bir medeniyet düşü kuralım

Mimar Sinan’dan kalan mirasın betonarme kopyalarını yapmak yahut çirkin modern camiler icad etmekten öteye geçeceksek yol sarp ve uzun. Bir medeniyet düşü kurmak için evvelâ estetik değerlerin ahlâkî değerlerin zarfı, muhafazası olduğunu anlamak icab ediyor. **Güzel sanat ile güzel ahlâk arasındaki kevnî münasebeti görmezden gelmenin bedeli ahlâkî mihenk noktalarının kaybedilmesidir**. Yani sanatta gösterdiğimiz gevşeklik ahlâk sahasına (mecburen) sirayet eder. İsmi dahi saymak istemeyeceğimiz süflî yaşam tarzlarını kınamaktan aciz Müslüman topluluklar böyle çıkıyor ortaya: “O da onun ahlâk anlayışı; onun doğru ve iyi anlayışı bizimki gibi değil”. Neden böyle oluyor? Meselâ Amerikan sinemasıyla, müziğiyle, mimarisiyle kuşatılmış bir ortamda Müslümanca yaşanamaz mı? İslâm ahlâkının tesisi için illâ İslâm sanatı mı gerekir? Bu sorgulamayı derinleştirelim: İmam-ı Azam’ın müsnedinde okuduğum bir hadiste Efendimiz صلى الله عليه وسلم şöyle buyuruyorlar:

“Şayet yumuşaklık ve nezâket (rıfk) gözle görülebilecek şekilde yaratılsaydı, ALLAH’ın yarattığı şeylerin içerisinde ondan daha güzeli görülmezdi. Şayet câhillik ve ahmaklık, gözle

görülebilecek şekilde yaratılsaydı, ALLAH'ın yarattığı şeylerin içerisinde ondan daha çirkini görülmezdi"

Malumunuz mânâ maddenin lâtif hâli, madde ise mânânın kesafetidir. Haliyle hadisin işaret ettiği gibi güzel hisler veya iyi bir davranış ile güzel bir bardak, güzel bir ses, ev, halı vs de apayrı şeyler değil. Bir başka deyişle Tevhid inancı Batı'nın idealizmini ve materyalizmini reddettiği gibi düalizmini de kabul etmez. Yani biri mânâ, diğeri madde olan, birbirine karışmayan iki dünya tasavvuru da İslâm fikriyatıyla uyuşmaz. Tabi bu cevaba fazlaca indî/sübjektif olduğu gerekçesiyle itiraz edilebilir. Acaba biz Müslüman olduğumuz için itikadımızı, hatta "dogmalarımızı" bilgi mi zannediyoruz? Yoksa sûret ile sûretin tevhidi fitrî bir hakikate mi dayanmakta? Bu gibi sağlamalar için manevî mihenk noktaları bizimkilerden farklı olan gayrimüslim düşünürlerin metinlerine göz atmayı uygun buluyorum. Meselâ Hannah Arendt:

"... İnsanlar Hakikat'ın kendisi ile Hakikat'ın ifadesini birbirinden ayrı olarak tahayyül ediyorlar. İnsanlar Hakikat'ı düşünmenin ve konuşmanın bizzat varoluşçu bir tecrübe olduğunun farkında değiller..." (1968, Men in Dark Times)

Sanat İnsan'ın hürriyetini icrasıdır

Peki bu anlattıklarımız bize hariçten gelen bilgiler midir yoksa bizzat yaşayabilir miyiz? Size basit bir deney önerebilirim: Sevdiğiniz insanların isimlerini, hatırlamaktan hoşlandığınız sözleri bir kâğıda yazın. Bir de sizi üzen, korkutan, utandıran şeyleri not edin. Yazınız farklılaşmaz mı? Yahut yolda yürüyen insanlara bakın: Kimisi kibirli, kimi çekingen... İnsanların vücut dilini çocuklar hatta hayvanlar bile "okuyabiliyor". Kısacası testinin içinde ne varsa dışarı "sızan" da o. Kalbinde iman olan bir insanın estetik tercihleri tıpkı ahlâkî tercihleri gibi küfür üzere yaşayanlardan farklı olacak. Bu zaviyeden bakıldığında sanatın tıpkı tefekkür ve dua gibi bir tür ibadet olduğunu söylemekte sakınca görmüyorum. Güzel'i tecrübe ettiğimiz her an bize maddeden öte bir varlığımız olduğunu hatırlatıyor. Öleceğimizi ama yok olmayacağımızı sanat ve güzellikler sayesinde hissediyoruz. Sinema yönetmeni Andrei Tarkovsky'nin çok güzel ifade ettiği gibi:

*"Sanat'ın amacı sanıldığıının aksine fikirleri kesiştirmek, düşünceleri yaymak vs değildir. **Sanat'ın amacı kişiyi Ölüm'e hazırlamaktır.** Sanat insanları toprak gibi işler ve fitratlarındaki iyiliğin ortaya çıkmasını sağlar"* (Sculpting in Time*, 1986)

Estetik teorileriyle tanınan filozofların, meselâ Hegel'in de ifade ettiği bir gerçek bu: Sanat, inanç ve felsefe sahaları İnsan'ın hürriyetini ifade etme ve hissetme mahalleri. Zira günlük hayatın koşturmalarından, beş duyunun ve nefsanî arzuların zindanından ancak sanatla kurtulabiliyor insan. Hegel'in "*Estetik veya sanat felsefesi*" isimli ünlü eserinden:

"... Sanat bu kusurlu ve dengesiz dünyanın yanıltıcı, aldatıcı şekillerinden görünenin içindeki Gerçeklik'i çekip alır... O gerçeklik zihnin keşfettiği üstün bir Hakikat ile donanır. Aldatıcı görüntülerin tersine Sanat günlük gerçeklikten daha üstün ve daha gerçek bir Hakikat içerir..." (aestheticam sive philosophiam artis, 1820-1829)

Sanatı, maneviyatı ve felsefeyi birbirinden uzak hatta ilgisiz disiplinler gibi vehmeden insanlar her üçünde birden demokratik, vasatçı ve rölativist bir girdaba düşüyorlar: "*O da olur, bu da güzel, seninki de farklı bir gerçeklik, şu da yeni bir ahlâk anlayışı ...*". Avrupa felsefesinin kilometre taşlarından biri sayılan Immanuel Kant *Yargı kabiliyetinin Eleştirisi*'nde sanattaki hürriyete işaret ederken fayda/tehdit algısından tecrid olmuş bir hazzı kastediyor:

*"... Güzellik eserin maksadını kendi içinde taşımasıdır. Nesnenin kendi içinde taşıdığı nihaî maksad seyirciye sanat eseri karşısında **çikarsız bir haz verir** ki bu güzelliştir ..." (Kritik der Urteilskraft, 1790)*

Sanat... Hürriyet deryasında Kemâl'i gösteren pusula

İnsandaki yargılama yetisi güzel/ gerçek/ doğru dediğimiz değerleri gösteren bir pusula gibi işliyor. Bu bize faydası olan, nefse hitab eden şeyleri sevmemizden farklı bir haz. Zira bize hiçbir faydası olmadığı halde bülbüllerin ötüşünü, güneşin batışını yahut mehtabı seviyoruz. Acayıptır ki bize faydası dokunmasa bile adaleti de seviyoruz. Uzak bir ülkede hatta bir masalda, filmde adil ve merhametli kimselere karşı hemen bir sevgi uyanır. Hatta senaristler bunu bilirler ve kullanırlar. Belki de “güzel” eşyada, güzel müzikte aradığımız mükemmelliklerin özünde ahlâkî mükemmelliğin rumuzları? Öyle olmasaydı kendimizde olmayan erdemleri başkasında görüp sevebilir miydik? Kendimizde bilkuvve olarak bulunan hilm, merhamet, sabır vs bir başka insanda bilfiil halde ise onu takdir ediyoruz ve özeniyoruz. “Güzel insan” diyoruz. Ahlâken güzel/doğru olan şeylerin bir listesini yapmak istesek imkânsız. Kur’an’da bile böyle bir liste yok. Ama yepyeni bir durum karşısında, meselâ internette suç işlendiğinde kalbimiz reddediyor. Tıpkı küçük bir çocuğun ilk defa gördüğü kelebeği hayranlıkla seyretmesi gibi. Öğrenilmiş değil fitrî bir mükemmellik hasreti var içimizde. İşte medeniyet inşası bu güzelliğin uyanmasıyla, bilkuvve olan mükemmellik arayışının bilfiil hale geçmesiyle başarılabilecek. Mükemmellik ile güzellik hissi arasındaki münasebeti anlamak için Hücetü’l-İslâm Gazâlî Hazretleri’nin bir kitabından, *Kitâbu’l-Muhabbe ve’s-Şevk ve’l-Üns ve’r-Rıza*’dan istifade edelim:

“...Her şeyin güzelliği kendinde bulunması mümkün ve kemâline layık olan vasıfların kendisinde bulunması demektir. Bütün kemâlatı kendisinde topladığı vakit güzelliğin zirvesine ulaşmış demektir. Eğer bir kısmı bulunursa bulunduğu nisbette güzeldir. “Güzel at” dediğimiz zaman bir atta bulunması gereken hey’et, şekil, renk, güzel burun ve onunla kaçma, kaçana yetiştirilme gibi bütün vasıfları kendisinde toplamış at demektir. “Güzel yazı” dediğimiz vakitte de yazı tekniğinin gerektirdiği harf uygunluğu, muvazene, istikamet, tertib, hüsn-ü intizam vs vasıfları toplayan yazı demektir. Demek ki “güzel” denmesi için kendisine lâîk olan her vasfı toplamış olacaktır. Bazen birinde aranan vasıf diğerinde tam aksine bir kusur olabilir. Meselâ atı güzelleştiren insanı güzelleştirmez. Yazıyı güzelleştiren sesi güzelleştirmez. [...]

Bilmiş ol ki hüsn ve cemal hislerle bilinmeyen şeylerde de var olabilir. Meselâ “şu güzel ahlâk, bu güzel ilim, bu sîret-i hasene, bu ahlâk-ı cemîle” dendiği gibi ahlâk-ı cemîleden ilm, akıl, iffet, şecâat, takvâ, kerem, mürüvvet ve diğer iyi haller murad edilir ki bunların hiç biri beş duyu ile bilinmez. Ancak bâtinî olan basîret nûru ile bilinirler. Bu güzel hallerin hepsi sevimli ve bunlarla tavsif edilen insan da sevilen bir insandır.[...] Parçalanmayı kabul etmeyen cüz’ün sûret, şekil ve rengi yoktur ki göz onu görsün de gördüğü için sevilmiş olsun. Demek ki sîrette güzellik vardır. İlim ve basîretsiz güzel ahlâk meydana gelse de bu sevgiyi gerektirmez. Sevilen güzellik sîret-i cemîleden meydana gelen güzelliştir. Bu, güzel huy ve şerefli faziletlerdir ki bunlar ilim ve kudretin kemâline râcîdir. Bunlar his ile bilinemediği halde tabi olarak sevilir. [...] her hüsn ve cemâl sevilir. Sûret ise zâhirî de olur, bâtinî de olur. Hüsn ve cemâl ise her ikisine de şâmilidir. Dış görünüş baş gözüyle görüldüğü gibi bâtinî sîret de basîret ile gözükür. Basîretten mahrum olan bunları ne görür ne de bunlardan zevk alır; ne sever ne de bunlara meyleder. Basîreti baş gözünden üstün olanlar ise bu gibi bâtinî mânâları zâhirî sîretlerden çok daha fazla sever. Kûşedeki işlemeyi güzelliğinden ötürü seven ile bâtinî sîretinden dolayı Peygamber’i (sav) seven arasında büyük fark vardır ...”

Medeniyet? Binaları değil medenî insanları inşa etmek

Sanat tarihçisi ve İslâm Sanatı uzmanı Oleg Grabbar *İslâm Sanatını Düşünmek* isimli kitabında ilginç bir noktaya dikkat çekiyor:

“... Eskiden Müslümanlar bir şehri övmek istedikleri zaman binaları değil o şehrin yetiştirdiği alimleri, evliyaları överlerdi ...” (Penser à l’art islamique, 1996)

Buraya kadar sorguladığımız bütün meseleler işte bu noktaya işaret ediyor: Medeniyet inşası bina dikerek değil kâmil insanlar yetiştirerek yapılacaktır. Peki bu süreçte sanata ve sanatçılara düşen rol ne olacak? Kâmil olmayan sanat türlerinden uzak durmak ve cemiyeti muhafaza etmek:

Nefsi tahrik eden, bedensel ihtiyaçları uyandıran konu ve tasvirlerden kaçındıkları kadar lisan-ı sîret itibarıyla da nefse hitab etmekten geri durmak. Yani sanatçının ve seyircinin Ben’liğini ortaya

koyan resim tekniklerinden de uzak durmak icab ediyor: Sanatı objektifleştiren / bilimselleştiren ve bu yolla sanattaki maneviyatı öldüren Rönesans teknikleri: Perspektif, anatomi ve optik. Zira bunların kullanıldığı taklitçi sanat yüzünü Tevhid'e değil kesrete dönmüş olur. Veleve ki cami resmi olsun, semazenler tasvir edilip devasa vav harfleriyle süslensin. Hatta isterse konusunu Asr-ı Saadet'ten alsın. Dikkat ediniz, ecdâdımız asla camilerimize figüratif sokmamıştır. İsteselerdi Kur'an'da geçen olayları resmedebilirlerdi. Ama bu İslâm'ın özüne, Tevhid inancına aykırı bir hareket olurdu. İslâm ile şereflenmiş büyük sanat tarihçisi Titus Burckhardt (Sidi Brahim) bu meseleyi *Kutsal Sanatın İlkeleri ve Yöntemleri*'nde şöyle özetliyor:

*"... Bir sanatın "kutsal" olabilmesi için konusunun manevî bir Hakikat'ten alması kâfi gelmez. Sanat eseri **lisan-ı sûret** itibariyle de aynı kaynaktan beslenmelidir. Rönesans ve Barok devrinin "dinî" sanatı ise kesinlikle böyle değil. Zira onları lâdinî eserlerden ayırd edecek bir görsel lisanı haiz değildiler. Tasvir edilen olay ve kişilerin dinsel kaynaklı olması yetmez. Hatta eserde ifade bulan erdem dahi bunları "kutsal sanat" yapmaz. Ancak sanatın şekilleri bizzat bir dinin manevî anlayışını yansıtacak ki o sanata "kutsal" denilebilsin, o eser imanın tecelligâhı olsun. (fr. théophanie) ..."* (Principes et méthodes de l'art sacré, 1958)

Netice

Ekonomide, siyasette olduğu gibi sanatta da Avrupa'nın ticarî ve finansal tercihlerini merkeze alan ama kendine "evrensel" diyen bir duruş şu an dünyaya hakim. Farklı zeminlerde pozitivizm, hümanizm, liberalizm, bilimcilik gibi değişik etiketlerle sunulsa da İnsan'ı eşyalaştıran bu tasavvur özünde insan hürriyetinin zıddını savunmak zorunda. Dolayısıyla sanat, düşünce ve inanç bizi boğan maddeciliğin en büyük düşmanları:

"... Zulmün ezelden beri tekrarlanan klasik şekli harptir. Müdafaa ve istiklal savaşlarından başka bütün harpler, toplumlar arasında kuvvet yarışmasına dayanan ve insanlık tarihinin devirlerini ayıran, hak diye tanınmış evrensel zulüm destanlarıdır. Devlet zoruyla harbe sürüklenen zavallı insanlar günahsız olsa bile, bu harplerin gönüllü kahramanları büyük zalimlerdir. İnsan sürülerinin asrımızda zirveye tırmanan iki büyük ideali zulmü kullanıyor, zulme dayanıyorlar: Kazanmak ve dövmek. [...] Zulmü yaratan, sevgisizliktir. Sevmeyen insan, her zaman canavarlığını yapabilen zalim bir varlıktır. Aşkın meyvesi ise, âlemleri doldurup taşmak isteyen merhamettir. Aşkı olmayan, varlığa düşmandır. Dünyamızı huzursuz, hayatı çekilmez yapanlar, bu düşmanlardır ..." (Kültür ve Medeniyet / Nurettin Topçu)

Zira inancı, ırkı, yaşam tarzı ne olursa olsun dünyadaki her insana aynı "sanat" ürününü satmak isteyenlerin yapabileceği tek bir şey var: Herkeste ortak olan nefis-i hayvaniye hitab etmek. Bu sebeple maneviyattan ve geleneksel mirastan kopuk ürünler yapmak zorundalar. Yoksa kâr edemezler. Bu sebeple sanat adına İslâmistan dahil bütün dünyaya dayatılan hemen her şey öfke, intikam, şiddet ve cinsellik ihtiva ediyor.

Çünkü sanat, inanç ve felsefe birbirinden koparıldığı zaman kelimeler, güzellikler ve ahlâkî tercihler parayla alınıp satılan birer meta derekesine düşer; bu kaçınılmaz. Böylesi bir toplumda güzel/çirkin, gerçek/yalan ve doğru/yanlış ayrımı da yapılamaz. Bugün para karşılığında her şeyi ve tam zıddını savunmaya hazır uzmanların(!), düşünce(!) kuruluşlarının bolluğu, «Sanat piyasası» denen bir ucubenin varlığı, avukatların kiralık olması, AB ve ABD'de "plea bargain" gibi ceza pazarlıklarının yaygınlaşması da insanlıktaki bu ifsadın önemli belirtilerinden.

Biz Müslümanlar İnsan fitratına uygun bir sanat kuramına, güzellik ve estetik anlayışına kavuşmadığımız müddetçe ahlâkî tercihlerimizde ve bunların uygulanmasında hür olamayız. Sanatı bir eğlence olmaktan kurtarmadığımız müddetçe adaletimiz de dünyevî bir racon olmaktan öteye geçmeyecek. Çünkü medeniyetin inşası binaların değil kâmil insanların inşasıyla mümkün.

Sana “Rumeli’yi hatırla” demiyorum; unutamazsın zaten...

“... Gregor Samsa bir sabah bunalıcı düşlerden uyandığında, kendini yatağında dev bir böceğe dönüşmüş olarak buldu. Zırh gibi sertleşmiş sırtının üstünde yatmaktaydı ve başını biraz kaldırdığında bir kubbe gibi şişmiş, kahverengi, sertleşen kısımların oluşturduğu yay biçimi çizgilerle parsellere ayrılmış karnını görüyordu; karnının tepesindeki yorgan neredeyse tümüyle yere kaymak üzereydi ve tutunabileceği hiçbir nokta kalmamış gibiydi. Gövdesinin çapıyla karşılaştırıldığında acınası incelikteki çok sayıda bacak, gözlerinin önünde çaresizlik içerisinde, parıltılar saçarak sallanıp durmaktaydı ...”

Kafka’nın ünlü romanı *Metamorfoz* böyle başlar. Değişim değildir *Metamorfoz*, baştan aşağıya bir dönüşümdür, eski hüviyetini kaybedip başka bir şey olmak, yeni bir hüviyet almaktır. Ama başlangıçta direnir Gregor Samsa. Evdekilerden 5 dakika izin ister. Treni kaçıracağını düşünür, patrondan azar işitmekten korkar. Dışarıdan bakıldığında dev bir böcek olan Gregor nasıl olur da hâlâ insan gibi düşünebilmekte, ‘insan’ hüviyetini muhafaza etmektedir? Elbette hâfızası sayesinde. Zira biz uykudayken ben’liğimizi hıfz eden ve her sabah aynı bedene uyanmamızı sağlayan o Kudret Tecellisi sayesinde eski ben’leri yeni ben’lere bağlarız. Yine bu tecelli sayesinde ki biz düşler âleminden çıkarken rüyâlarımızı orada bırakırız; uykuya dalarken emanete bıraktığımız Ben’liğimizi geri alırız ve uyanışın gümrüğüne takılmadan geçeriz. Bize gösterilenler (rüyâlar) gümrükten geçerken hüviyet değiştirip hâtıraya dönüşür. Ejderhalar, yakutlar, zümrütler hâtıra sandıklarında hıfz edilir. Tıpkı seyahat dönüşü eşe dosta getirdiğimiz hediyelik eşya gibidirler. Köpek düşü ısırmaz, elma düşü yenmez.

Fakat Gregor Samsa için işler biraz karışıktır. Çünkü yeni başlayan böceklik hayatı da hâfızasında iz bırakacaktır. Böcek ağzıyla yemeyi, sert ve yuvarlak sırtıyla yatıp kalkmayı, altı bacakla tavanda yürümeyi öğrendikçe böcek kimliği insan kimliğinin yerini alır. Belli bir noktada kimlik krizi yaşar Gregor: İnsan hâfızalı bir böcek midir yoksa böcek vücûdlu bir insan mı? Artık bu sorunun cevabını verebilecek durumda değildir.

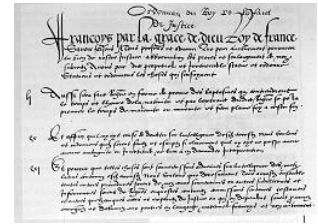
'Rûmeli' diye yazılır, 'Osmanlı' diye okunur

Yıldızlı bir gecede şehrin gürültüsünden uzak bir köşeye çekilin, telefonunuzu kapatın, dikin gözlerinizi yukarı. 'Gök kubbe' gerçekten kubbe şeklinde mi? Yoksa yıldızlar size çok uzak oldukları için yarıçapı göz menzili kadar olan bir kubbe mi görüyorsunuz? Eğer kâinât dünyanın üzerine kapatılmış bir kubbe değilse gördüğünüz kubbe sizindir **değil** **çinizde** demektir. Ve siz gözlerinizle değil aklınızla görüyorsunuz o kubbeyi yani 'içeride' inşâ ediyorsunuz demektir. Tam da bu yüzden yani ferdî ve içtimâî hüviyetler dış âlemden mücerred olarak inşâ edildiği için hiç beklenmedik bir anda yıkılabilir: İlk defa kendimi Gregor Samsa gibi hissettiğimde Paris'teydim daha doğrusu Paris yakınlarındaki Versailles Sarayı'nda. Târihî belgelerin sergilendiği salonda 1539 tarihinde (eski Fransızca ile) yazılmış bir kral fermanı gördüm, şöyle diyordu:

"... art. 110. *Que les arretz soient clers et entendibles*

Et afin qu'il n'y ayt cause de doubter sur l'intelligence desdictz arretz. Nous voulons et ordonnons qu'ilz soient faitz et escriptz si clerement qu'il n'y ayt ne puisse avoir aulcune ambiguite ou incertitude, ne lieu a en demander interpretation.

Türkçesi: Madde 110. Hiç bir şüphe uyandırmaması ve net bir şekilde kavranabilmesi için kararâmeler açık ve anlaşılabilir olmalı. İstiyoruz ve emrediyoruz ki hiçbir çökanlamlılık veya belirsizlik bulunmamalı, yoruma gerek duyulmamalı ..."

İlk defa ayak bastığım Fransa'da neredeyse 500 yıl önce yazılmış bir resmî belgeyi okuyup anlayabiliyordum ama doğup büyüdüğüm topraklarda 100 yıl önce yaşayıp ölmüş olan öz dedemin ilkökul karnesini okuyacak durumda değildim. Fransız bedenine sıkıştırılmış bir Osmanlı mıydım yoksa kendisini Osmanlı zanneden bir Fransız mı? Bilmiyordum! Ben yokken birileri 'dil devrimi' yapmış, lisânım devrilmiş ve bir kimlik enkazı altında kalmıştım. Eğer geçmişim, atalarım Osmanlıysa benim de Osmanlı olmam gerekirdi. Ama medresede değil üniversitede okudum. Lisânım ve dünya tasavvurum laik/lâdinî müesseselerde şekillendi. 'Edirne'den Ardahan'a' uzanan bir tür 'Türk kimliği' öğrendik okulda ama adı üstünde öğrenilmiş bir kimlikti bu; dış kaynaklı, içeride hissedilmeyen:

"... Sana benim gözümle bakmayanın
Mezarını kazacağım.
Seni selâmlamadan uçan kuşun
Yuvasını bozacağım ..." (Arif Nihat Asya)

Türk olmayanların, hatta hayvanların bile Türk bayrağını sevme mecburiyeti... Ceberût bir sevgiye (?) dayanan böylesi bir hüviyet günlük hayatın gerçeklerine ve hislerimize tekabül etmiyor. 'Edirne'den Ardahan'a, Sinop'tan Anamur'a' kadar parsellenip kamulaştırılan devlet Türklüğüne bir şey eklemek ya da çıkarmak mümkün değil. Etrafı dikenli tellerle, mayın tarlalarıyla çevrili. Resmî Türklük bahçe görmemiş bir pencere önü çiçeği gibi; arılardan ve kelebeklerden habersiz. İstanbul'dan 100 sene evvel **feth** edilen (İslâm'a açılan) Rûmeli nerede? Arnavutluk, Kosova, Makedonya'daki ecdâdımız Cumhuriyet Türklüğünün kapsama alanı dışında kalmışlar. Oysa Osmanlı doğudan gelip batıya gitmedi ki! Batıda doğdu ve batıda büyüdü. Osmanlı âlimleri,

vezirleri, kurucu müesseseleri, Arnavutlar ve Boşnaklar gibi başat unsurlar hep batıdan, en azından Anadolu'nun batısında kalan yerlerden. Osmanlı'dan kalan 15.000'den fazla mimârî eser var Rûmeli'de. Büyük ihtimalle bu rakam Bursa'nın doğusunda kalan Anadolu'daki eserlerden fazla. Osmanlının 'merkezi/beşiği' denebilecek derin bir coğrafya arasak bu Anadolu mudur yoksa Rûmeli mi? İstanbul'un fethiyle taçlanan sürece beşiklik eden merkez, kanaatimce Bursa'nın batısından Adriyatik denizine uzanan bölgede aranmalı.

Hatırlıyorum, öyleyse varım

İnsan kendi varlığını geçmişle anlamlandırır. Geçmiş gerçekte geçip gitmez. Tersine olaylar (başımıza) gelir ve yatıya kalır; yaşanmakta olan şeylerin mânâsı mâzide saklıdır. Yani hatırlanan şey geçmiştir ama hatırlama fiili an içinde, her an yeni bir 'şimdi'de gerçekleşir:

« ... Geçmiş kısmına bakarak ona 'mâzî', gelecek kısmına 'gelecek' ve bulunulan zamanı 'şimdiki zaman' diye isimlendirir ve ona 'an' deriz. An (kendisi de zaman olsa bile) geçmiş kısım ile gelecek zaman arasındaki sınır demektir ... » (Fütûhât-ı Mekkiyye, c. 14 (Muhyiddîn İbnü'l-Arabî Hazretleri)

İşte bu yüzden Cumhuriyetin bize mîrâs bıraktığı kimlik krizi Gregor Samsa'ninkinden de beter. Çünkü "Bir gece Osmanlı yattım, ertesi sabah Türk kalktım." diyemiyoruz. Cumhuriyet Türklüğü Kerkük'te, Kosova'da, Dedeagaç'ta yaşayan ve Türkçe konuşan insanları bile kapsama alanı dışında bırakıyor. Üstelik Türk dış işlerinde hâlâ hâkim olan ezberler yüzünden Osmanlı bakiyesi Pomaklara, Arnavutlara, Boşnaklara 'Balkan Türkü' demek gibi tuhafıklar da var. Hem kimliğine hürmette kusur ettiğimiz bu halkları incitiyoruz hem de onları Balkanlara sonradan gelmiş istilacılar gibi gösteren Sırbistan, Yunanistan ve Hırvatistan'daki ırkçılara koz veriyoruz. Kısacası kamusal alana çevrilmiş, resmî ideoloji söylemine hammadde yapılmış Türklük gerçek hayata tekabül etmeyen sunî bir Türklük. Üstelik aklımıza giydirilmiş bir deli gömleği olduğu için son derece de zararlı:

"... Tek Parti dönemi statükoculuğunun ve resmî ideolojisinin mimârlarından olan Falih Rıfkı Atay bu anlatımında Niş'in ve Balkanların kaybedilmesinin herhangi bir sona neden olmadığını, bir facia olarak nitelendirilemeyeceğini söylemeye çalışmaktadır. Daha doğrusu, "Meriç'in ötesi cehennem, bizi alâkadar etmez, oralara gitmek sadece 500 yıllık boş bir maceraydı " söylemini dile getirmekte, teorik çerçevesini belirlemektedir. Bu politika, Cumhuriyet döneminin başlangıcından son dönemlere değin devletin temel hariciye politikası olarak takip edilegelmiştir. Türkiye'nin Mîsâk-ı Millî hudutları dışındaki bölgelere yönelik kayıtsızlık politikasının faturası çok ağır olmuştur. Kurtuluş Savaşı'ndan bu yana üç çeyrek asır geçmiş olmasına rağmen hala eldekini muhafaza etme, bunu da kaybetmeyelim politikası devam etmekte, parçalanma ve bölünme fobisine dayalı politikalar temel teşkil etmekte, ülkenin önü tıkanmaktadır. Bu durumda Türkiye, etrafındaki güvenlik çemberine kayıtsız kalmaktadır. Özellikle statükocu politika izleyenlerde 'Yurtta Sulh, Cihanda Sulh' söylemine dayalı tenbellik politikasının devamı, durumu daha da vahim hale getirmiştir. Gerek Bosna Savaşı sırasında, gerekse Kosova olaylarında bu politikanın, Türkiye'ye ve Balkan Müslüman azınlığına faturası çok ağır olmuştur ..." (Müfid Yüksel, Türkiye'nin Rûmeli Politikası ve Mamuşalılar)

Kafamızı artık kuma gömmeyelim, ortada Hitler'e, Mussolini'ye öykünerek inşâ edilmiş 1930 model bir ulus devlet var. 'Çağdaş medeniyet seviyesi' denildiği zaman 2000'lerin değil 1930'lu yılların Avrupasına benzeyen bir devlet kastediliyor. Zaten Avrupa'nın çoktan unuttuğu Arjantin tangosunu bizim 'çağdaşların' hâlâ ısrarla dinlemesi de eski bir çağın çağdaşı olduklarını göstermiyor mu?

Zihinler işgal altında, kelimeler mayın gibi

Osmanlı'nın izini bulmak neden bu kadar zor? Sanırım lisânımızda kirlilik var. "**Orta**Asya'dan geldik, **Orta** Doğu'ya yerleştik." Hep **orta**larda, iki arada bir derede miydik biz? Objektif tarih yazma iddiasındaki tarihçiler neden hiç 'bizi' merkeze koymazlar? Meselâ Avusturya'ya 'orta batı' ve Manchester'a 'uzak batı' diyen tarihçi var mı? Bize 'orta' denildiğine göre bir merkez olmalı. Nerede o merkez? Paris? Londra?

Bütün bu sorgulamalardan şunu anlıyoruz: Osmanlı ülkesi ne/neresi değildir? Avrupa'nın benzin istasyonu değil, kendisini dünyanın merkezi zannedenlerin kenar mahallesi değil, (Londra'ya, Paris'e) **orta** (mesafedeki) doğu yani **Orta** Doğu değil. Osmanlı ülkesi bunların hiç biri değil.

İlk, orta, lise... 11 sene tarih okuyorsunuz, sonra bir bakıyorsunuz ki tarihiniz öyle değil. Bildiklerinizi unutmak için en az bir 11 sene daha gerekiyor. Kitaplar yazmıyor İstanbul'u fethetmeye Osmanlı'nın doğudan değil batıdan geldiğini. 1453'ün Osmanlısı Anadolu olduğından daha fazla Rûmeliliydi. Fransız tarihçi Robert Mantran fetihten sonra Osmanlı teb'asında önemli ölçüde Rum ve Sırp olduğunu yazıyor. Oysa karanlıkta kalan aydınlarımız Balkanlar'daki varlığımızı kâh bir macera kâh geçici bir istilâ gibi göstermeye çalışıyorlar. Sanki Anadolu tamamen Türk ve Müslümanmış ve Osmanlı büyük bir imparatorluk olduktan sonra batıya yürümüş gibi. Gregor Samsalaşmanın izi zannediyorum tam olarak bu meselenin altında saklı. Meselâ Zeytindağı'nda Faliş Rıfkı Atay şöyle demiş:

"... Berlin Konferansı sırasında, Osmanlı'nın Niş'i de bırakması talep edildiğinde, Osmanlı murahhası olan paşa sinirlenerek, eğer Niş'i de istiyorsanız, ne hacet İstanbul'u da size verelim, bu mesele olsun bitsin, der. Bizim baba ve dedelerimiz için Niş İstanbul kadar yakındı, Niş'in kaybedilmesiyle Osmanlılığın, Türklüğün biteceğı zannediliyordu. Halbuki, bizim çocuklarımızın Avrupası Marmara ve Meriç'te bitiyor ..."

Afrikalılar fazla batılılaşan zencilere 'bounty' derler, hani şu içi beyaz, dışı kahverengi olan Hindistan cevizli çikolatalara binaen. Faliş Rıfkı Ataylar da bizim bounty'lerimiz. Dışarıdan bakınca bizden ama içine bakınca bize düşman. Kendi medeniyetinin manevî değerlerine yabancı, Batılı olamamış ama batıya hayran olmuş, her kavganın müzmin mağlupları. Ama köşe başlarında yine onlar: Tarihi çarpıtan rezil TV dizilerinde, üniversitelerde, medyada, eğitimle ilgili hemen her kurumda. 'Tarihi yanlış bilmek' kusuru kurumsallaşıp normalleşince doğru bilenler yaftalanıyor: 'Yobaz, Osmanlıcı, irtica...' Dedik ya enkazın altından kalkamıyorsak lisânımızda var bir ifsâd. Tarih şuuru bir yanda, pişman olmuş suçlu çocuk psikolojisi diğer yanda. İkisi beraber yürümüyor. **Zihinlerimiz işgal altında oldukça, mayın gibi sözler düşünmemizi engelliyor:** "...Orta Doğu bataklığı, Balkan cehennemi, üç tarafı deniz, dört tarafı düşmanla çevrili cennet vatan...".

Osmanlı fetişizmi başka, Osmanlı başka...

Bu konuyu sorgulayan münevverlerimizin gözden kaçırdığı bir gerçek var: Osmanlı kendi hüviyetini bir Selçuklu nostaljisiyle ya da Emevîlere, Abbasîlere öykünerek inşa etmedi. Edemezdi de... Zira Osmanlı'ya dayatılan bir dış gerçeklik vardı: Yer şekillerinden, iklim koşullarından tutun da Bizans'la, Venedik'le, Türk beylikleriyle şekillenen jeopolitiğe kadar uzanan bir dış gerçeklikti bu.

Bunun yanında şüphesiz bazı 'iç' gerçekleri, daha derunî bir yönü de vardı ecdâdın. Feyiz aldıkları âlimlerin ve müşidlerin Kur'ân'a ve Sünnet'e bağlılıkları muhakkak ki 'Derin Osmanlı' hakîkatinin temel taşıydı. Ama bunu söylerken alışık olduğumuz şekilde bando mızıkayla ilân edilen çiğ

bağlılıklardan bahsetmiyorum. Türbe içindeki besmelede ra harfinin 'ayağını' sandukaya doğru uzatmayan hattâttan bahsediyorum. Muhabbetin izhârındaki bu mahremiyeti anlamamız biraz zor. Çünkü sadaka taşlarıyla büyümedik. Fakirden çok gazeteci televizyoncu çağırılan Ramazan çadırlarıyla büyüydük. Takdir edersiniz ki sahte tevâzu dahi böbürlenme vesilesi olunca kulda bulunması gereken acziyet şuurunun genç kuşaklara aktarılması imkânsız. Haliyle Mimâr Sinân Hazretleri gibi insanlar yetiştirmek yerine onun câmileri gibi câmi yapmaya çalışıyoruz. Yeni yapılan câmilerin betonarme birer Osmanlı kopyası olması yahut uçan daire ile nükleer santral arası oryantalist-melez stilde dikilmesi bu yüzden.

Evet... Halka hizmet etmek için değil halkını adam etmek (!) için kurulmuş bu ulus-devletin dayattığı resmî Türklük gibi Osmanlı nostaljimiz de şekilci ve yüzeysel. Tam da bu yüzden tarih şuuruna dayanan hüviyet mefhumu kaybolmuş. 'Laik, modern, çağdaş' hüviyetlere direnmek isteyenler de farkında olmadan aynı hatayı tekrar edip duruyorlar. Çünkü birer makbul vatandaş fabrikası olan millî eğitim okulları halkı rozet ve sloganla adam ettiğini sanmış. Bu baskıya tepki olarak doğmuş Osmanlı (Osmanlı değil) bir kuşak var. 1930'a endeksli Cumhuriyet kuşağı gibi onlar da 1930'a tersinden endeksli; Osmanlı değil, Osmanlılar: Tuğralı yüzükler takmak ve stadyumda mehter çalmak gibi çiğ bir Osmanlı fetişizmi. Pâdişâh kostümüyle resim çektiren turistleri andıran bu insanlar modern araçlarla yeni bir kimlik icâd etmek peşindeler; hatırlamak derdinde değil. Osmanlı fetişizmi siyasete gerekli ya da ticarete faydalı olabilir ama sunî, yüzeysel ve kırılğan.

Rûmeli'yi kaybetmedik, kendimizi kaybettik

Kendinizi en çok nereye 'yakın' hissediyorsunuz? Saraybosna'daki Gâzi Hüsrev Bey Türbesi'ne mi yoksa Anıtkabir'e mi? Üsküb çarşısına mı yoksa İstanbul'daki Akmerkez ve Cevahir gibi alışveriş merkezlerine mi? Boğaz Köprüsü'nden defalarca geçtiniz de belki Mostar Köprüsü'ne hiç çıkmadınız. Bulgaristan'daki Kırçali Cebel Câmiî'nde hiç namaz kılmadınız. Ama itiraf edin, Rûmeli'deki Osmanlı eserlerinin resimlerine bakarken bile içiniz ısınıyor. Nasıl oluyor bu?

Aslında şaşırarak bir şey yok. Pozitivizm ile iğdiş edilen akıllarımız ve gözlerimiz yakını uzak görüyor, uzağı da yakın sanıyor. Mekân'ı homojen/tekdüze bir varlık gibi algılamamızdan kaynaklanıyor sıkıntı. Oysa insan yönlü olarak yaratılmış bir varlıktır. Konuşana yüzünü dönmek ya da dönmek manâlıdır. Sırt üstü uzanmak hürmetsizliktir ama yüzükoyun yatmak birçok kültürde bîattır, itaattir hatta secde gibi abdiyet alâmetidir. Benzer şekilde insan'ın iki gözünün de önde olması ona yön verir. Kible'ye döner, terk ettiklerine sırtını döner... Mekân'ı homojen addeden biri alt üst metafiziğini de anlayamaz. Oysa bütün dünya lisânlarında erdem yüksek, ihanet ise alçakçadır, şerefsiz olan ayaklar altına alınır, kimi gözden düşer, kimi borsada yükselir. Özetle yakın, uzak, ön, arka, aşağısı, yukarısı bilimsel gerçeklikler değil her biri manâ taşıyan indî harflerdir. Yönler manâlara işaret eden harflerdir. Zygmunt Bauman'ın sözlerini hatırlarsak:

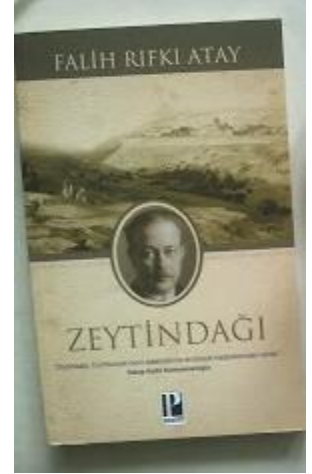
"... Yakın olan demek; el altında, âşına olunan, alışılmış, açık şekilde bildik olan şeydir. Her gün görülen, rastlanan, uğraşılan ya da etkileşime girilen, alışkanlık haline gelmiş ve her gün yürüttüğümüz faaliyetlerle iç içe geçmiş kimse ya da şeydir. 'Yakın,' insanın içindeyken kendini evde hissedebildiği yerdir. Olmaz ya, olsa bile, kişinin içinde kendini nâdiren yitirdiği, nasıl konuşup nasıl davranacağını nâdiren bilmediği bir mekândır. 'Uzak' (?gurbet) olan ise kişinin ancak zaman zaman girebildiği ya da hiç giremediği, içinde kişinin öğöremediği ya da kavrayamadığı şeylerin meydana geldiği ve o zaman da nasıl tepki vereceğini bilemediği bir mekândır: Kişinin hakkında çok az şey bildiği, fazla bir şey bekleyemeyeceği ve özen gösterme yükümlülüğü hissetmeyeceği şeyleri barındıran bir mekândır. İnsanın kendini 'uzak' bir mekânda bulması cesaret kırıcı bir tecrübedir; 'uzaklara' açılmak demek, idrâk sınırlarını aşmak, yersiz ve dayanaksız kalmak, sıkıntıya ve korkulan kötülüklere davetiye çıkarmak demektir... 'Uzakta' olmak sıkıntı içinde olmak

demektir. Bu yüzden akıl, hile, beceri ya da cesaret ister... Oysa 'yakın'lık fikri bir sorunsuzluk timsâlidir; acı çekmeden edinilmiş alışkanlıklar iş başındadır ve alışkanlık olduklarından, ağırlıklarını hissettirmez, çaba istemez ve endişe yüklü tereddütlere mahal vermezler. 'Yerel cemiyet' olarak biline gelen şeyi var eden, 'burası' ve 'orası,' 'yakın' ve 'uzak' arasındaki bu zıtlıktır ..." (Küreselleşme, içtimaî neticeleri)

Rûmeli bir harftir, sen ise onun mânâsı

Ne acayıptır, beyin yıkama yoluyla insan atasından bile nefret ettirilebiliyor da güzele, güzelliğe kayıtsız kalamıyor. Türkiye'de doğup büyüdüğü halde Osmanlı'ya alenen düşmanlık edenlerin evlerine bakın. Osmanlı'dan kalma hat ve ebru örnekleriyle, İznik çinileriyle karşılaşacaksınız. En güzel İstanbul kartpostallarında Cumhuriyet dönemi binaları değil Mimâr Sinân'ın câmileri var. Yahut yaşadığınız şehri şöyle dolaşın. Cumhuriyet döneminde kurulmuş hemen her Anadolu şehri birbirine benzer. Özgün bir Cumhuriyet Dönemi mimârisi veya şehircilik anlayışı yoktur çünkü. Neden Cumhuriyet döneminde Roma, Paris, Venedik gibi şehirler kurulmamıştır meselâ? Edirne'mizi, Bursa'mızı ve İstanbul'umuzu bir kenara koyun. Cumhuriyet'in mîrâsı olarak Üsküb, Saraybosna gibi güzel şehirler yok. Osmanlı medeniyetinin beşiği Rûmeli'ye 'macera' diyen Falih Rıfkı Atay gibi insanlar bile Osmanlı mîrâsı güzelliklere bakın nasıl teslim olmuşlar:

"... Bir cenaze töreni için şehitliğe ilk defa gidiyordum. Yeni kabirlere ve mezar taşlarına baka baka ürperdim. Bu kültürsüzlük ancak telefon kılavuzlarındaki soyadları zevksizliği ile kıyaslanabilir. Kendi kendime; "Yeni mi ölmeye başlayan bir milletiz?" dedim. Giriş kapısı yanında eski ölmüşlerin mezar taşları gözümde birer anıt değeri bağladı. Yaşayışımız değiştiği için, şehir ve evlerimizdeki kültür buhranının tahrîblerine, ne kadar acınsak da, biraz hak verelim. Fakat her zamanki gibi ölmüyor muyuz? Yeni yazıda bir kitâbe üslûbu bulamaz mı idik? Kabir ve taşlar üstüne Türk san'atkârını çalıştıramaz mı idik? Öyle acayip manzaralar var ki, insanın altındakine Fâtîha okumadan önce yaptırıcısına lânet okuyacağı gelir. (...) En önce değiştirilecek şey ki kafamızdı, onu hâlâ omuzlarımızın üstünde iki tarafa sallaya sallaya taşıyoruz. En sonra pek titiz bir dikkatle değiştirilecek şeylerden ise hemen hiçbir şey bırakmadık. Kahvelerimizde, sediri geri, iskemle üstünde oturan hicri on dördüncü asırlıyı, sadece bağdaş kurmadığı için, ileri buluyoruz. Kitapta melez, hayatta melez, nihayet mezarlıkta melez, ne düşünüşte, ne yaşayıpta, ne de ölüşte aklımıza âhenk, zevkimize âhenk verebiliyoruz. Ne o türlü, ne bu türlü, hatta ne de başka türlü, türlü türlüüz ..." (Zeytindağı)

Evet... Bir medeniyetin inşâ'ı güzel taşla, güzel betonla değil ancak güzel insanlar yetiştirmekle mümkün. Cisimlerin güzel olması için normlar, standartlar koymak imkânsız. Rönesans'tan sonra bu yola giren Avrupa san'atında acımasız bir tektipleşme görüyoruz. Atay'ın tabîriyle; "Bu kültürsüzlük ancak telefon kılavuzlarındaki soyadları zevksizliği ile kıyaslanabilir." Fakat ne acayıptır ki tektipleşme sadece Rönesans sonrası Avrupa'da değil Komünist dönem Rusya'sında da var. Hatta Komünizm ile savaşılan Kapitalist ülkelerde son 100 yılda inşâ edilen binalar, çizilen resimler ve bestelenen müzikler şaşırtıcı şekilde Komünist san'atçıların eserlerine benziyor. Yani ABD, Rusya, Fransa kendi içlerinde tektipleşmekle kalmıyor, birbirlerine de benziyorlar. Tabîi ülkemiz de bu çirkinleşmeden nasibini aldı: Gaziantep'te, Kaliforniya'da yahut Moskova'da dikilen toplu konutları, sinema salonlarını yahut stadyumları birbirinden ayırmak imkânsız.

Rûmeli'deki gibi güzel binalar yapmak için Osmanlı'nın yaptığı gibi güzel insanlar yetiştirmek gerekir demiştik. Bugün binalarımız çirkinleştiğine göre ahlâken gerileyen, çirkinleşen bir insanlık mı var yeryüzünde? Müslüman şehirler kimliksiz kaldığına ve dünyadaki diğer şehirlere benzediğine göre ahlâken de Müslümanlar acaba 'ötekilerle' aynı derekeye mi düştüler?

Gelin bu sorulara İslâm dışı bir kaynaktan cevap arayalım. Ressam ve Filozof *Wassily Kandinsky'nin güzel san'at-güzel insan münasebetini* tahlil ettiği *Resim San'atında Maneviyat* adlı kitabına başvuralım. 1954'te basılan bu denemesinde Kandinsky maddeleşen ve dünyevîleşen san'atı şu sözlerle eleştirir:

"... [böyle bir] san'atın nimeti belirli bir seviyedeki insanlar için zehir olur. Küçük dozda alındığında ruhu yavaş yavaş alçaltır. Yüksek dozda sert bir düşüşe sebep olur. Romanlarından birinde Sienkiewicz manevî hayatı yüzmeye benzetir: Yüzmek için sürekli çaba göstermeyen batmaya mahkûmdur. Yetenek denen şey bir lanet, bir uğursuzluk olur san'atçı için. 'Alçak' bir takım ihtiyaçların tatmini için kullanılan yetenek güya artistik bir şekil verir kirliliğe muhtevaya. San'atçı zayıflık ve kötülükle insanları aldatır ve kendilerini aldatmalarını kolaylaştırır. Sahtekârdır çünkü manevî susuzluklarını temiz bir kaynaktan doyurduklarına ikna eder onları. [...] San'at'ın nimetinden mahrum kalan böyle zamanlar manevî hayatın koktuğu dönemlerdir. Bu kör ve sağır dönemlerde insanlar şekilci olurlar ve sadece teknik ilerlemelere önem verirler. Bedene faydası olan şeyler ön plana çıkar. Maneviyat aşagılanır hatta yok sayılır ..."

Sonsöz: Osmanlı'daki ümmet şuuru ve birlik ruhu ihyâ edilebilir mi?

Baştan beri sorguladığımız meseleler ve bulduğumuz cevaplar ışığında bu ihyânın mümkün olduğu âşikâr. Üstelik büyük bir orduya veya muazzam sermaye birikimine ihtiyacımız yok. Ancak bazı fikrî tuzaklardan kurtulmak gerekiyor.

Bunlardan en önemlisi zamanı geri sarma, 'Osmanlı'yı geri getirme' arzusu. Yaşanmış bir travmayı aşmak o tecrübeyi silmek demek değildir. Çünkü hayatın her ânı bir kez ve geri dönmemesine yaşanır. Hastalığın ardından gelen iyileşme tecrübesi hastalığı silmez. Biz de 'Türkler' veya 'Osmanlı torunları' olarak yeni bir kimlik ihdas ederken bu gerçeği kabul etmek zorundayız. Aksi takdirde babasının ceketini giyen çocuklar gibi gülünç duruma düşmekten kurtulamayız.

Bu sebeple mücadelenin zemini ilim ve tefekkür olacaktır. Meselâ stadların âdetâ tapınak, futbolun ise yeni bir din (!) olduğunu idrâk etmemiz bu savaşın cephelerinden birisidir. Millî takım maç kazandığı zaman stadyumda mehter çalınıyor çünkü **insanlar zincirlerini kanat sanıyorlar**. O mehterle beldeleri İslâm'a açan fâtilhleri, şehidleri incittiklerini fark etmiyorlar bile. İngiliz'in futboluyla İngiliz'in müsaade ettiği kadar muzaffer ve mağrur (!) zihinler öylesine işgal altında ki, namaz için bir saat ayıramazken 4 saat maç seyretmeye, 2 hafta aynı maçı konuşmaya harcayabiliyor.

Evet... En ağır yenilginin altından bile kalkılabilir ama mağlubiyeti zafer zanneden bir nesil hiçbir şey yapamaz. Ümmet şuuru ve birlik ruhunu ihyâ yolundaki en büyük engel işte bu zanlar ve tasavvurumuzdaki ifsâd. Zihnimizde temsil ettiğimiz dünya ile içinde yaşadığımız gerçek dünya arasındaki uçurum ise ancak ilimle kapanabilir.

Gandhi, bir gazetecinin "Batı medeniyeti hakkında ne düşünüyorsunuz?" diye sorması üzerine "İyi fikir, yapsanız iyi olur." demiş. Gerçekten de Batı dünyası Rönesans'tan beri 'ilerleme' adını verdiği bir gerileme içinde. 'Aydınlanma' denilen karanlık çağın doruk noktasında iki dünya savaşı yapıldı ve atom bombaları, toplama kamplarıyla akıl almaz seviyelere ulaştı zulüm. Ateşkes ile barış arasındaki farkı bilmeyen bu insanların "Medeniyet götürdük." dedikleri her coğrafyada kan ve gözyaşı var.

Zan, tasavvur ve lisândaki ifsâd diye başlamıştık söze. Müslümanların Batı'yı medeniyet zannetmesi büyük bir yanlış. **Ama bu yanlış Batı'yı değil medeniyet mefhumunu yanlış tanımaktan mütevellit.** İşte Rûmeli'nin Osmanlı'sıyla aramıza kurmamız gereken köprü bu derin vâdinin yamaçlarını birleştirecek kadar uzun ve sağlam olmalı. Batı'nın kelimeleriyle düşünüp konuşmayı bıraktığımızda vehmettiğimiz değil fehmettiğimiz bir dünyada yaşamaya başlayacağız. O gün geldiğinde Osmanlı torunları insan ile homo-economicus, mutluluk ile tatmin, adalet ile intikam, hürriyet ile serbestlik, fayda ile iyilik, hak ile kuvvet, mükemmel ile kusursuz, güzellik ile cazibe arasındaki farkları fehmedebilecekler inşaallah.

Gelecek Zaman'ın hikâyesidir Vakıf

"... Yaşamın bir yılının ne olduğunu mu merak ediyorsun: Bu soruyu yıl sonu sınavında başarısız olmuş bir öğrenciye sor. Yaşamın bir ayı: Bu konuda erken doğum yapmış, bebeğini sağ salim kollarına almak için kuvvözden çıkmasını bekleyen bir anneyle konuş. Bir hafta: Ailesine bakmak için bir fabrikada ya da maden ocağında çalışan bir adama sor. Bir gün: Kavuşıacakları günden başka bir şey düşünemez olmuş âşıklara sor. Bir saat: Asansörde mahsur kalmış bir klostrofobiğe sor. Bir saniye: Bir araba kazasından kıl payı kurtulmuş bir adamın yüzündeki ifadeye bak. Ve saniyenin milyonda birini olimpiyatlarda uğruna ömrünü verdiği altın madalya yerine gümüş madalya almış atlete sor ..."

(Keşke Gerçek Olsa / Marc Levy)

Zaman denilen mahlûk ajanda sayfalarındaki kareler gibi yeknesak, homojen, objektif bir şey değildir. Ne ikinci rekât ilk rekâta benzer ne de ikinci ayrılıklar, gurbetler, ameliyatlar, evlilikler birincilerine. Hiç yapmamak başkadır, özür dilemek başka. Çünkü David Foenkinos'un dediği gibi hatıralar yaşlanmaz; hatırlanan geçmiştir ama hatırlama fiili Şimdi'de vuku bulur. Bu sebeple saatin tik-takları zamanı göstermez. Saatin gösterdiği şey akrebin ve yelkovanın hareketleriyle yaşadığımızı vehmettiğimiz anlar arasındaki tekabüliyettir. Gerçek zaman ise indî ve heterojendir. Bu sebeptendir ki Kadir gecesi cuma sabahından farklıdır zira her şeyin bir vakti vardır: Doğmak için bir vakit, namaz için bir vakit, almak için bir vakit, vermek için bir vakit vardır: Yol vermek, hak vermek, cevap, selâm, izin, ders, sadaka vermek, ödünç vermek... Verme vakti zaman mahlûkunun kuldaki verme niyetiyle buluştuğu kavşaktır. (Bkz. Derin Lügat Maddesi: [Zaman / Time / Temps / الوقت](#))

Muhabbet, Merhamet, Adalet, Ticaret ve Şiddet

İnsan insana neden verir ekmeğini, parasını, vaktini? Onu sevdiği için. Bazen de acıdığından, olmadı mecburiyetten. Vermelerin en çirkini ise menfaatten yahut korkudan vermek. İlk iki his medeniyetin çimentosu. Son ikisi homo-economicus; nefis-i hayvanî çünkü hayvan ve insanda ortak: Timsah da ticaret yapıyor: Dişlerini temizleyen kuşlara dokunmuyor meselâ. Dikkat edin, son 2 asırdır dünyayı tahakküm altında tutan vahşiler de timsah gibi ticaret ve şiddet müptelâsıdır ve bunların dışında bir verme sebebi bilmezler. Bu vahşilerin icadı olan demokrasi, piyasa ve bürokrasi de adaletin altına yani son 2 derekeye düşmüşlerin ütopyasıdır; aşılmaz ufkudur onların. Menfaat çatışmalarını şiddete başvurmadan çözmeyi amaçlayan demokrasi sevgiden değil nefretten doğmadı mı? **Bu yüzden demokrasi bir ateşkes rejimi olabildi; barış değil.** Zira "Hakk ve hakikat aded-i ârâ ile ölçülmez ve daima ekseriyet tarafında da bulunmaz." (Şeyh-ül İslâm, merhum Mustafa Sabri Efendi Hz)

Medenî insanlarca kurulmuş nizamlarda ticaret ve şiddet yok sayılmaz ama adalet içindeki meşru sınırları çizilir: Birincisi haram, helâl, israf, cimrilik vb; ikincisi de celâl, hilm, gadap gibi mefhumlarla murakabe ve muhasara altında tutulur. Adalet'in yüksek surları sayesinde şiddet ve ticaretin cemiyeti istilâ etmesine mâni olunur. Zira medeniyetler teknolojiyle, ticaretle, şiddetle değil sevgi ve merhametle inşa edilir. Aksi takdirde robot ve hayvan medeniyetleri de olurdu. Ticaret ve şiddeti kullanarak bilgi toplumları, endüstriyel kentler ihdas edebilirsiniz hatta Varşova Pakı, Avrupa Birliği, NATO, Birleşmiş Milletler gibi menfaat klüpleri kurabilirsiniz ama medeniyet kuramazsınız. Herşeyin fiyatını bilen ama hiçbir şeyin değerini bilmeyenlerle yola çıkarsanız bu noktadan daha ileri gidemezsiniz.

Bu sebeple vermekten ve zamandan mütevellit olan vakıf müessesesi cemiyeti tezyin eden bir ziynet, bir lüks yahut iyi insanlara has bir incelik gibi görülmemeli. İngilizce karşılığı *Foundation* kelimesinin hatırlattığı gibi vakıf cemiyet binasının temeli. Manevî değerlere vâkıf olmak suretiyle hem İnsan'ı anlayarak ihata eden hem de cemiyet zemini altında bulunduğundan (ing. *Under-stand*) dik duran ve durdurucu, kayyum, taşıyıcı sütunlardır vakıflar. Neye karşı dik duran? Zamanın geçişine, unutmaya, ihmale, eskimeye, aşınmaya, manevî ölüme karşı. Dev piramitler ve gökdelenlerle dünyada maddî ölümsüzlük arayan firavunların tersine mânâda ölümsüzlük arayanların bu meşru zemini **sürekli vermekte** bulunduğunu görüyoruz. İnsan meşru ya da gayri meşru şekilde bu ölümsüzlüğü, bekâyı, ilâhî zamandışılığı aramaya mahkûm ve mecbur bir yaratık. Çünkü bir gün öleceğini biliyor ama biyolojik ölümle son bulacak olan etsel varlığı bir hüviyet olarak kabul edemiyor. Ölümden kaçması ve korkması aslında İnsan'ın etten ibaret olmayı reddedişinin adı:

"... Her insan ne kadar müspet yaradılıştâ olursa olsun ölümünden sonra tekrar dirilmeyi düşünür, özler. Bu hayat dediğimiz mihnetler silsilesinin çok ileri zamana, müphemle atılmış bir mükâfatı gibidir. En müsait ve daima kazanacak kâğıtlarla oynanan bir oyun gibi, yeniden adeta baştan aşağı beğenmemek, inkâr etmek, değiştiğinden dolayı sevinmek için kalmışa benzeyen küçük bir mazi şuurundan başka her şeyi, her tarafı değişmek, güzelleşmek şartıyla tekrar yaşamak insanlığın elbette vazgeçemeyeceği bir hülyadır ..." (Saatleri Ayarlama Enstitüsü / Ahmet Hamdi Tanpınar)

Medeniyet kurucu halklar "sadaka-i cariy" tabirini bir sır, ölümsüzlüğün gizli şifresi gibi yorumlamışlar adeta: Bekâ = Vermek + Zaman. Daima veren, bitmeksizin, eksilmeksizin veren, karşılık beklemeksizin ve umulandan fazlasını vermeyi amaçlayan vakıflar bir yandan Vehhab, Kerîm, Muhsin, Ganiyy,... diğer yandan Evvel, Âhir, .. Bâkî'nin tecelligâhı olmuşlar. Bu mesele farklı bir cihette de sorgulanabilir: O'nun vermesinin inkıtaya uğraması muhal değil midir? Yahut zamandan münezze varlığı rahmetinden, bereketinden ayrı ve gayri akledilebilir mi? Verme niyetiyle ile zaman mahlûku arasındaki münasebeti derinleştirmeye devam edelim o halde.

Muhabbetten düşmek

Ben'den önce Sen'i dert edemeyen toplumlarda mu**hab**betten bahsedemeyiz. İnsan kendisi için istediklerini ötekiler için de istemiyorsa mu**hab**betten merhamete düşer. Ötekileri kendi nefisinden öte sevmek (**hub**) yoktur artık orada, acılamakla beraber sen-ben başlar. Zira Ben'dir Sen'e merhamet eden. Hatta ihlas dahi bu şartlarda kalpteki tahtını Cennet arzusuna, Cehennem korkusuna bırakmaz mı? Fakat bazen dünya sevgisi öyle sarar ki kalpleri, o zaman merhamet dahi silinir; cemiyetin hayvan sürüsüne dönüşmesini engellemek için adaletin duvarlarından başka bir şey kalmaz elde. Adalet nihâî bir zirve değil insanlık beldesini terk etmeden önceki son duraktır.

Halkın sevgiyle, olmadı merhametle ötekilere vermediğini zorla vergi olarak toplar ceberut devlet. Toplar ki yetimler, dullar, sığınmacılar ölmesin aklıktan. Bu derekeye düşünce merhamet dahi kurumsallaşmış, istatistikleşmiş, objektif, ölçülen bir şey olurur. Bir yeşil kart numarasından

ibarettir fukara. Mahalleli kanat gerdiği ihtiyaç sahiplerinin yüzündeki gülümsemeyi göremez; duasını alamaz. Nefsi acıtan bir sadakayı vermenin dünyevî ızdırabıyla aynı anda kalbe dolan manevî huzuru tartmanın imanı tahkim edici tesiri birkaç ışık yılı uzaktadır artık. Bütün bu olanlardan aile içi dayanışma dahi ağır bir darbe yemiştir: *"Sosyal sigortan yok mu abi? İşsizlik yardımın ne kadar?"*

Verme Hakkı

Sadaka yerine vergi verilen bir cemiyette çocuklar verme hakkını kullanamazlar ve kendilerini inşa edemezler. Kendi'si olamayan insanlar ise hep bir şeylere sahip olmakla bunu doldurmaya çalışırlar. Mutluluk yerine geçici tatminler biriktiren isteme makineleridir artık onlar. Ama büyüklerin kirli dünyasına henüz girmemiş olan çocuklar yine de verme hakkını iyi bilirler:

*"Niçin çocuklar bu kadar çok severler yaptıkları resimleri büyüklere vermeyi? Bir sevgi bağı kurmak? İçlerinden, kalplerinin derinliklerinden gelen o nesneyi vererek bir başka insanı mutlu etmek? Vermek en başta vereni mutlu eder. Zira vererek insan kendi büyüklüğünü, güzelliğini, **gönül zenginliğini** yaşar."* (Boris Cyrulnik / Hayaletlerin Fısıltıları)

Annesiz, babasız, sokakta yaşamak zorunda kalan çocuklar üzerine raporlar var. Bunlar sorunlar üzerine odaklandıklarından gerçekte önemli olanı göstermezler: Meselâ UNICEF'in yayınladığı bir rapora göre dünyada 100 milyondan fazla çocuk sokakta yaşıyor. Yaşamak için hırsızlık ve fuhuş yapıyorlar, uyuşturucu kullanıyorlar. Bu çocukların % şu kadarı buluğa ermeden ölecek, % şu kadarı yetişkin olmadan hapse girecek... **İyi ama kurtulanlar nasıl kurtuluyor? Nasıl çıkıyorlar bu sefalet-fuhuş-uyuşturucu girdabından?** Zira sokakta büyüdüğü halde yıkılmayan, evlenip yuva kuran, mutlu ve cemiyete faydalı insanlar haline gelen niceleri var!

Kolombiyalı bir grup araştırmacı işte bu soruyu sormuşlar ve keşfettikleri gerçek hepimizi aydınlatacak cinsten. (*La Resiliencia. Responsabilidad del sujeto y esperanza social, Kolombiya, 2002, Cano, Colmenares, Delgado, Villalobos*) Sokakta yaşayan çocukların bir kısmı kazandıkları parayla kötü durumda olanlara destek oluyor. Onlarla yiyeceklerini paylaşıyorlar; hasta olanları doktora götürüyor ve ilaç alıyorlar. Bir kısmı kendi ailelerine bakıyor. Kardeşlerini okutmaya çalışanlar bile var. Daha 6-7 yaşında sorumlu bir yetişkin gibi yaşamak zorunda kalan bu zengin gönüllü çocuklar sefalet girdabından kurtuluyorlar. Dünya bir eğlence parkı yahut savaş meydanı gibi görmedikleri için zamanla idrak ediyorlar ki kendileri de birer yeme-içme makinesi değiller: **Vermek, paylaşmak onları kendi gözlerinde kıymetli yapıyor. Toplumun ittiği, unuttuğu bu küçük insanlar yemek ve giysiden çok saygı görmeye, bir işe yaramaya, iyi insan olmaya muhtaçlar.**

Yetimhaneler üzerine yapılan birçok araştırma da bunu teyid eder nitelikte. Kendilerine sıcak bir yatak, yiyecek ve giysi verilse bile sokak çocukları bir zaman sonra yetimhanelerden kaçıyorlar. Bunun sebebi ise nankörlük değil elbette. "Birisi" oldukları, "sayıldıkları" sokakları özleyiyorlar. Bunu dikkate alan sığınma evlerinde ise bu çocuklara yiyecek ile beraber çeşitli sorumluluklar veriliyor.

Adalete inmek?

Evet, merhametten adalete düşmek insanları verme hakkını kullanmaktan alıkoyar. Hiç yoktan iyidir ama en iyi olmaktan uzaktır. Yine de muhabbetten merhamete, oradan da adalete düşen cemiyetlerin son durağı değildir burası. Çünkü adaleti de tesis edemeyince hayvanlığa yelken açarlar. Adalet onların elinde içi boşaltılmış bir kavram olur ve samanla doldurulmuş bir aslana benzer: Ne kükrer ne de ısırır. Zaten lisanlarındaki ifsad da bunun delili değil mi? "Just/Justice" adalet kadar teknik ve ticari kesinlik ifadesidir. Bir İngiliz veya Fransız için

hâkimin birine verdiği ceza gibi dükkândaki muhasebe tutanaklarınız yahut su pompası tercihiniz de “just(e)” olabilir:

« ... Devlet **sosyalist piyasa ekonomisi** uygular. [...] Devlet ekonomik düzeni bozacak kişi ve örgütleri engeller... »

Bu satırlar Çin Halk Cumhuriyeti’nin anayasasından, madde 15. « *Sosyalist ve liberal* » Çin ekonomisinin işçileri saati yarım dolardan günde 15 saat çalışıyor. ABD, Japon ve Avrupa firmaları Çinli işçileri sömürme, biz de bu malları satın alma **özgürlüğüne sahibiz**. Tilkinin kümesteki özgürlüğüne yani. (Bkz. Derin Lügat Maddesi: [Özgürlük / Hürriyet / Serbestlik / Liberty / Freedom / الحرية](#)) İnsan’a değil homo-economicusa vâkıf, menfaat ve şiddet dışında bir vukufiyet/ temel (ing.*Fondation*) kabul etmeyen, Ahiret’e değil dünya nimetlerine vakfedilmiş sistemler ne kadar da birbirine benziyor. İsminin “kapitalist / sosyalist / halk cumhuriyeti” olması da bir şeyi değiştirmiyor.

Dikkat ediniz: “*Ekonomik suçlara ekonomik ceza verilsin*” diyen bu şirk düzeninde zenginlerin hakları fakirlerinkinden çok daha iyi korunur. Zira adalet alınıp satılan bir ticarî mal derekesine düşmüştür. Büyük firmalar ve zengin vatandaşlar suç işlediklerinde bir avukat ordusu kiralanır, binlerce sayfalık uzman raporlarıyla dava dosyası kalınlaşır ve dava uzar. Mahkeme zenginlerin elinde bir oyuncaktır artık. İşme suyu kirlendiği için kanser olan köylüler 20 yıl sonra (bazen) kazandıkları bir davanın sevincini yaşayamazlar. Çünkü ... çoktan ölmüşlerdir. ABD’deki *Plea bargain* yöntemiyle suçunu kabul eden zengin insan gider hâkimle pazarlığa oturur; cezasını para vererek azaltır hatta siler. Parmaklıklar ve kalın duvarların arkasında sadece fakirler vardır.

Bu tür toplumların “adalet” dediği şey sadece bir racondur; üretimin ve ticaretin aksamasına engel olacak bir düzendir. İnsan yoktur artık, homo-economicus vardır. (Bkz. E-kitap: [Sen insansın, homo-economicus değilsin!](#)) Zira Adalet sadece Ahiret kaygısı taşıyan insanlarca ve vahiyy ışığında tesis edilebilir. Öleceğine inanmayan (yani ölümsüz olduklarına iman etmiş) insan toplulukları ancak dünyevî nizamlar kurabilirler ki bunların maksadı da dünyevî olmaktan ileri gidemez: Yüksek kârlar elde etmek, filan ülkeleri, filan kıtaları ele geçirmek, vs. Böyle bir nizamda zulmün yasallaşması kaçınılmazdır: Zenciler köle yapılır, “işe yaramayan” kız çocuklar, yaşlılar ve hastalar ölüme terk edilebilir. (Bkz. 1992 Maastricht, ve 2007 Lizbon antlaşmalarının “ortak pazar” ve “para politikaları” ile ilgili maddeleri, Avrupa’nın yakın tarihi, [Çin ve Hindistan’da kız çocukların azalması](#))

“Muhabbet, Merhamet, Adalet, Ticaret ve Şiddet” şeklinde sıraladığımız değerler silsilesindeki adalet elbette bu dünyevî düzen değil. Daha önce belirttiğimiz gibi insanlıktan istifa etmeden önceki son nokta olan Adalet ne eşitliktir, ne intikam ne de racon. O kaynağını insan nefsinden ve dünyevi çıkar dengelerinden değil Ahiret şuurundan alır. Adalet bir tecellidir; insanların ihtiyaca göre ürettiği bir kurallar manzumesi olamaz. Burada haklı olarak şöyle bir şüphe akla gelebilir: Bu adalet iddiası sadece Müslümanlar için mi geçerli yoksa bütün insanlığı kapsayan fitrî bir temelden bahsedilebilir mi? Bu soruya cevap vermenin kolay yolu İslâm dışı bir kaynaktan sağlama yapmak sanırım. Yunan mitolojisinde Thebai kralı Oidipus’un kızı Antigone (Αντιγόνη) bir isyan sırasında ölen kardeşini cenazesini kaldırmak ister. Oysa “hain” ilân edilen kardeşi kralın koyduğu kanunlar gereği mezara gömülmeyecek ve hayvanlara yem olacaktır. Trajedinin yazarı Sophokles (Σοφοκλής) kahramanı Antigone’ye şunları söyler:

"... Kanunların üzerinde bir kanun vardır. Bir ölümlü olduğun için senin yazdığın kanunlar Tanrıların yazılı olmayan, ebedi ve değişmez yasalarından üstün olamaz. İlâhî yasalar bugün veya dün ile sınırlı değildir. O yasaların gücü ebedîdir ve kaynağı ezeldedir ..."

Vakfetmenin zamanı kronolojik değil indidir

"Sizi çağıracağı gün, O'na övgüyle icabet edecek ve (dünyada) pek az bir süre kaldığınızı sanacaksınız." (İsra, 52)

"Elleri kuruyasica Ebû Leheb ve kendi, kurudu da" (Tebbet, 1)

Bize nehir gibi akıp gidiyormuş gibi gelen, geri çevrilemez bir süreklilik arz eden müzmin zaman ile bir şeyin nasib olması yahut eşref saatinde yapılması farklıdır. Zaman bir tünelse vakit onun içinden dışarı kaçabileceğimiz kapıdır. Evet bizler kol saatlerimiz ve takvimlerle etiketlenmiş bir zamanın "içinde" yaşadığımızı vehmediyoruz ama yaşanmaya değer ne varsa vaktinde yaptığımız için mânâ taşıyor:

"... Küçüğü ve büyüğü ile Türk ileri gelenleri cami ve hastane yaptırmaktan başka bir şey düşünmezler. Onları zengin vakıflarla teçhiz ederler. Yolcuların konaklaması için kervansaraylar inşa ettirirler. Yollar, köprüler, imaretler yaptırırlar. Türk büyükleri, bizim senyörlerimizden çok daha hayır sahibidirler, son derece misafir severler. Türk, Hristiyan ve Yahudileri memnuniyetle misafir ederler. Onlara yiyecek, içecek ve et verirler. Bir Türk, karşısında yemek yemeyen bir adamla Hristiyan ve Yahudi bile olsa yemeğini paylaşmamayı çok ayıp sayar ..." (2ci Bayezid devri müelliflerinden Cantacasin – Dell'origine e costumi dei Turchi)

İlginçtir, İslâm dışı kaynaklarda da rastlarız bu ayrıma. Meselâ Eski Yunan filozofları birincisine *kronos* (Χρόνος) ikincisine ise *kairos* (Καῖρος) demişler. Kairos kanatlı bir fırsat perisi, saçlarından yakalanması gerek ama ne çok erken davranmalı ne de geç kalınmalı.

Vakit ya da kairos, yaşanan anlar gerçekte kendilerine has bir mânâyâ, bir derinliğe sahipler. Bu derinlik sayesinde modern zamanın dışına çıkabilir insan. Herkes için daima aynı olan, tik-tak zaman elbette fabrikalar, trenler ve buluşmalar için kullanışlı olabilir. Ama yaşadığımız hayatı bizden bile tecrid eden bu mücerred zamanı mutlak addetmek hissettiklerimize, yaşamın kendisine zıt bir tasavvur olur. Oysa Ben'in varlığı ancak tik-tak zamanı terk etmeye müsaade eden metafizik bir tecrübeyle hissedilebilir:

"... Geçmişimiz için de aynı şey geçerlidir. Geçmişî hatırlama gayretimiz nafiye, zihnimizin bütün çabaları boşunadır. Geçmiş, zihnin hâkimiyet alanının, kavrayış gücünün dışında bir yerde, hiç ihtimal vermediğimiz bir nesnenin (bu nesnenin bize yaşatacağı duygunun) içinde gizlidir. Bu nesneye ölmeden önce rastlayıp rastlamamamız ise, tesadüfe bağlıdır.

[...] Az sonra, o kasvetli günün ve iç karartıcı bir yarının beklentisiyle bunalmış bir halde, yaptığım şeye dikkat etmeden, yumuşasın diye içine bir parça madlen attığım çaydan bir kaşık alıp ağzıma götürdüm. Ama içinde kek kırıntıları bulunan çay damağıma değdiği anda irkilerek, içimde olup biten olağanüstü şeye dikkat kesildim. Sebebi hakkında en ufak bir fikre bile sahip olmadığım, soyutlanmış, harikulade bir haz, benliğimi sarmıştı. **Bir anda, hayatın dertlerini önemsiz, felaketlerini zararsız, kısalığını boş kılmış, aşkla aynı yöntemi izleyerek, benliğimi değerli bir özle doldurmuştu; daha doğrusu, bu öz, benliğimde değildi, benliğimin ta kendisiydi.** Kendimi vasat, sıradan ve ölümlü hissetmiyordum artık. Bu yoğun mutluluk nereden gelmiş olabilirdi bana? Çayın ve kekin tadıyla bir bağlantısı olduğunu, ama onu kat kat aştığını, farklı bir niteliği olması gerektiğini

*seziyordum. Nereden geliyordu? Anlamı neydi? Nerede yakalanabilirdi? İkinci bir yudum alıyorum, ilk yudumdan fazlasını bulamıyorum, üçüncü yudumda, ikincide bulduğum kadarı da yok. İçmeye son vermem gerek, iksirin etkisi azalıyor sanki. **Aradığım gerçeğin onda değil, bende olduğu belli.** İksir onu benim içimde uyandırdı, ama onu tanımıyor ...” (Kayıp Zamanın İzinde / Marcel Proust)*

Kronolojik zaman hissedilen zamana tekabül eder mi?

2001-2014 tarihleri arasında yayınlanan “24” isimli bir dizi film vardı. Bir terörle mücadele birimi olan CTU’nun (Counter Terrorist Unit) şefi Jack Bauer’ın başına gelen olaylar işleniyordu. Dizide anlatılan olaylar canlı yayındaki bir maç gibi gerçek zamanlı olarak izleyiciye aktarılıyordu. İlginç olan unsur ekranın sık sık birkaç kareye bölünmesi ve ekran ortasındaki dijital bir saate göre farklı yerlerde aynı anda olup biten şeylerin ekranda eş zamanlı gösterilmesi idi. Ekran bölme (screen split) denen bu sunum haberlerde de kullanılır: “Sayın seyirciler şimdi Londra’ya bağlanıyoruz...” Farklı mekânlardaki sunucular ve konuklar aynı anda tek bir ekranda görünür olurlar ve birbirlerini de görüp duyabilirler.

Ekranda görünenler, filmler ve diziler zannedildiğinden daha önemlidir zira izleyip geçtiğimizi zannederiz ama seyircinin tasavvuru, gözü ve aklı seyrettikleriyle şekil alır. Meselâ ekran bölmeyle yapılan sunuş biçimi gözlerimize (=aklımıza) mekânı ihata eden bir zaman fikrini, daha doğrusu bu önkabulü dayatır. Yani biz ve olaylar mekân denen kutuların içinde hapsolmuşuz ve sanki mekânlar da zamanın içinde boncuk gibi diziliymiş gibi. Sinema ve televizyonculukta kullanılan bu teknik resim sanatındaki perspektif gibidir. Ebediyet maddeleşir; insana **imkân** veren **mekân** yerine cismanî sonsuzluk derekesinde, ölçülebilir bir uzam (space) tasvir edilir. Uzam fikri nefsi merkeze alır, Ben’den uzağa uzayıp gider. (Bkz. [Tersten Perspektif](#) makaleleri) Bu sebeple ecdadımız minyatürlerde nefsanî uzamı resmetmekten imtina etmişler, merkezî perspektifi kullanmamışlardır. **Rönesans’tan sonra Avrupa’da yaygınlaşan ve zaman-mekânı birbirinden ve insanlardan ayıran sanatsal tercihler şirk üzeredir** ve Evvel, Âhir, Muhit, Hayy, Kayyum... Olan’ı akletmeye engeldir. Gerçekte bir kudret tecellisi olan zaman ve mekânın varlığı onları hisseden ve akleden bir insandan bağımsız düşünülemez:

“... uzaktan duyduğum tren düdükleri, tıpkı bir ormanda öten kuşlar gibi, mesafeleri vurgular, ıssız kırların enginliğini betimlerdi ...” (Kayıp Zamanın İzinde)

Marcel Proust haklı değil mi? Zaman ve **mekân** mutlak varlıklar değil bazı şeylerin varmış gibi görünmesine **imkân** veren gerekli vehimlerdir. Nuh (a.s) zamanında sönmüş bir yıldızın ışığı hâlâ gözümüze gelmeye devam ediyorsa gördüğümüz şey yıldızın yokluğu değil Zaman’ın varlığı olabilir ancak. (Bkz. Derin Lügat Maddesi: [Zaman-Mekân / Time-Space / الزمن والمكان / 時間と空間](#))

Pozitivist körlükle gelen parçalayıcı zekâ yüzünden zaman ve mekânı hem birbirinden, hem de “içinde” yaşayan bizden ayrı bir kutu yahut bizi ve olayları ihtiva eden ama muhtevaya karışmayan zarflar gibi vehmediyoruz. Bu hatalı tasavvur içinden çıkılmaz bir soruyu beraberinde getiriyor: Zaman ve mekân nasıl eklemlenir? Zaman mı mekânı ihata eder yoksa mekân mı zamanı? Cevabı yok çünkü “dünya neden düz?” gibi yanlış sorulara doğru cevap verilemez. Zaman ve mekânı kareli kâğıt gibi yeknesak, homojen zannetmekten kaynaklanıyor bu yanlış. Zamanı düşünebilmek için ihdas edilen bir modeli Hakikat’in ta kendisi zannedenler galiba helvadan put yapıp tapan ve sonra o putu yiyenlerden daha kötü bir durumdalar:

"... Ertesi gün küçük prens yine geldi.

"Her gün aynı saatte gelmelisin" dedi tilki. "Örneğin öğleden sonra saat dörtte gelersen, ben saat üçte kendimi mutlu hissetmeye başlarım. Zaman ilerledikçe de daha mutlu olurum. Saat dörtte endişelenmeye ve üzölmeye başlarım. Mutluluğun bedelini öğrenirim. Ama günün herhangi bir vaktinde gelersen, seni karşılamaya hazırlanacağım zamanı asla bilemem. İnsanın gelenekleri olmalıdır."

"Gelenek nedir?"

"Bu da çok sık unutulmuş bir şeydir" dedi tilki. "Bir günü diğer günlerden, bir saati diğer saatlerden ayıran şeydir. Örneğin, şu benim avcılarım da gelenekleri vardır. Perşembeleri dansa giderler. Bu yüzden de Perşembe benim için harika bir gündür. Üzüm bağlarına kadar yürüyebilirim. Ama avcılar dansa herhangi bir gün gitseydi, benim için hiçbir günün özelliği olmayacaktı ve asla tatil yapamayacaktım." (Küçük Prens / Antoine de Saint-Exupéry)

Sonsöz

Evet... Vakıf mefhumu bizi "Muhabbet, Merhamet, Adalet, Ticaret ve Şiddet" silsilesinden verme hakkına, modernitenin dayattığı homojen zaman vehminden verme vaktine götürdü. Bu şuurla baktığımızda iyi amellerin yapıldığı saatlere hapsedilmediklerini, tersine zamandışı bir vasfı haiz olduklarını fark ediyoruz. İyiliklerin madde gibi aşınmaktan, kaybolmaktan münezzehe oluşu kullara bir ebediyet kapısı açıyor: Tenden ibaret olmadığını teorik olarak bilen insan dünyasını Ahiret'e vakfederek müteal / aşkın / transandan bir hakikate temas ediyor bu yolla. İçinde hapsedildiği ten kafesinden kurtulabilmenin yolu zamandışılıktan geçiyor çünkü:

"... Tanrılar zamanın dışında varlıklar olduğundan, nehirde sürüklenen yapraklar gibi onun içinde yolculuk etmezler. Onlar için her şey aynı anda olur. Bu, olacak olan her şeyi bilmeleri gerektiği anlamına gelmelidir, çünkü bir anlamda, olacak olan her şey olmuştur bile ..." (Eric / Terry Pratchett)

Kul bu sebeple ebediyeti dayanıklı binada değil O'nun rızası için yapılan işlerde arar. Bu ancak maddî kalıcılık ile manevî ölümsüzlüğü tefrik edenlerin anlayabileceği bir incelik. Bu farukiyet olmaksızın Fatih Sultan Mehmet Han'ın türbesine 1481'den 1924'e kadar 443 yıl boyunca 100'e yakın hafızın hergün sırayla gelmesi ve sürekli Kur'an okunması, hazretin başucunda ALLAH kelâmının bir dakika olsun eksik olmayışını başka türlü anlaşılabilir mi?

Tabi mânâ ve maddeden bahsederken Descartes'in düştüğü düalizm tuzağına dikkat etmek gerek. İdealizm, materyalizm, düalizm vb arayışlar Kâinat'ı anlamamış olanların girdiği çıkmaz sokaklar. Madde ile mânâ birbirine karışmayan paralel evrenler değildir. Âlimlerin buyurduğu üzere mânâ maddenin lâtif hali, madde ise mânânın kesafetidir. Yani birbirini dışlayıcı iki farklı mefhum değil iki zıt cihet söz konusu. "Tevhidî bakış" diyebileceğimiz bu Bir'leştirici açıdan bakınca vakıf mefhumu da ilginç bir veçhesini sunar bize. Nedir o? Nefsimize, ailemize, dünyevî hazarımıza harcama **imkânı** bulunan bir mülkün aidiyet sahasını tabiri caizse maddeden mânâyâ geçirmenin **mümkün** oluşu. Mülk elbette O'nundur ama isyan etme serbestliği verilmiş, "**zalim** ve cahil" olan insan O'nun nûrunu tasadduk yoluyla tasdik etme hürriyetine de sahiptir. Zira beyaz zemin renkleri gösterse de beyaz nuru izhar etmek için en uygun zemin karanlıktır, **zulm**ettir. İşte bu bu yolla

insan ona emanet edilen mülkü kullara hizmet maksadıyla ve zaman sınırı koymaksızın verdiğinde yani mülkünü haz, ticaret, miras sahasından çıkarıp vakıf sahasına aktardığında mülkün O'nun mülkü olduğunu resmen beyan ve tasdik etmiş olur. Bakınız İmâm-ı Âzam Ebu Hanife Hazretesi vakfı nasıl târif etmiş:

"... Vakıf mülk olan bir aynı, vakfedenin mülkünde habs etmek ve menfaatlerini gelirini; fakirlere veya diğer hayır yollarına tasadduk etmekten (sadaka vermek) ibârettir ..."

Ebu Hanife'nin talebeleri olan ve "İmâmeyn" diye bilinen İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed ise şöyle demişler:

"Mülk olan bir aynı, devamlı olarak (alavechit-te'bid) Allah'ın mülkü olmak üzere temlik ve temellükten menetmek ve menfaatlerini Allah'ın kullarına tasadduk etmektir"

Modern dünyada vakıf ibadet olarak değil dünyevî bir yatırım gibi algılanıyor. Ticaret, lobicilik, düşünce kuruluşu türü amaçlara hizmet eden vakıflar(!) çok. Siyasete, ideolojik kavgalara, batıl davalara adanan, kâh şöhret için kâh bir terapi gibi zenginlerin kendilerini iyi hissetmesi için harcanan paraların maddî dünyayı terk etmesi ve mânâyâ kanat açması mümkün mü?

"... Elbette ki onların ne etleri ve ne de kanları Allah'a erecek değildir. Velâkin O'na sizden takvâ erecektir. Onları öylece size musahhar kılmıştır, tâ ki size hidâyet buyurduğundan dolayı Allah'a tekbirde bulunasınız ve muhsin olanları müjdele ..." (Hac, 37)

Medeniyet inşa etmek münevver Müslümanların haklı olarak yoğun mesai harcadıkları bir mevzu. Kanaatimizce vakıf mefhumu hakkıyla idrak edildiğinde medeniyet tartışmaları da bugünkünden çok daha sağlam bir zemine oturacak. Vergi muafiyeti yahut şöhret gibi dünyevî kaygılarla, ideolojik batıl davalarla kirlenmemiş bir **vakıf** idraki **ihsan** ve **vakit** arasındaki münasebeti anlamamızı sağlayacaktır. Zira kulluk şuuruyla yaşayan ve bu sebeple kendini homo-economicus zannetme illetinden kurtulan insanlar mülkü vakfetmenin müteâil veçhesini de kalplerinde tabi olarak hissedeceklerdir. (Bkz. E-kitap: [Senin tanrın çok mu yüksekte?](#)) Zaten medeniyet inşâ'ı da güzel binalarla değil güzel insanlarla başlamaz mı? İşte o güzel insanlar "Muhabbet, Merhamet, Adalet, Ticaret ve Şiddet" silsilesini fehm ettiklerinden bir yandan vakıflarla muhabbeti ve merhameti diri tutacak, diğer yandan da adalet sayesinde ticaret ve şiddeti ihata edeceklerdir inşaallah.

Kudüs'leştiremediğimiz Dünya İsrail'leşiyor

Sinan Çetin'in yönettiği, başrollerini Metin Akpınar ve Kemal Sunal'ın paylaştığı Propaganda adlı film hem komik hem de acıklı bir hudud hikâyesidir. 1948'de millî sınırların mayınlar ve dikenli tellerle kapatılması neticesinde Hisli Hisar Kasabası ikiye bölünmüş ve hayat felç olmuştur. Kasap bir tarafta, koyunlar diğer taraftadır. Evleri Türkiye'de, tarlaları Suriye'de kalan insanlar hasat yapamaz. Sınır nişanlı gençlerin, dedelerle torunların arasına girmiştir. İkiye bölünen kasabayla birlikte hayatlar ve insanlar da parçalanır... Filmin en çarpıcı sahnesi ise bir hudud ihlâlidir: Olup bitenlerden sabrı taşan köyün delisi sınırı kadar davul çalarak gelir; bacağını öbür tarafa geçirir ve **"haydi, tutuklayın onu!"** diye haykırır. O güne kadar kahvede oturup gevezelik yaptığı çocukluk arkadaşları büyük bir görev şuuruyla(!) delinin sınırı ihlâl eden bacağını vururlar... O andan itibaren belli değildir artık; deli kim? Akıllı kim?

*Cellat uyandı yatağında bir gece
"Tanrım" dedi "Bu ne zor bilmece:
Öldürdükçe çoğalıyor adamlar
Ben tükenmekteyim öldürdükçe..." (Ataol Behramoğlu)*

* * *

Hudud gerçekten var olan iki farklı şey arasındaki değişmez çizgi değildir. Hudud indî olarak hissedilen ya da farklı olduğuna inanılan iki hüviyet arasındaki hattır. Yani sınırlar mutlak değil sübjektif/indî varlıklardır. Meselâ Türk-Yunan sınırı Türkler ve Yunanlılar için vardır ama kargalar, solucanlar ve bulutlar sınırda pasaport göstermeden geçerler. Hudud bir kimlik inşasıdır; "ben/biz" ve "ötekiler" hudud ile tarif edilir. Kişilerin ya da devletlerin koydukları hududlar yine onların gücü ve saygınlığıyla sınırlıdır. Zira bir şeyin değeri ona değer verenlerin değeri ve gücüyle bilinir. Yani sınırlamanın bir sınırı vardır. Evveli, âhiri, kudreti,... ilh her cihetiyle ihata edilen **hududlar** da **mahdud** şeylerdir.

* * *

Medeniyet Köprüleri ve Kültür Duvarları

Çöküp giden devletler geriye bıraktıklarıyla anılacak. İsrail devleti de haritadan silindiği zaman bu kural değişmeyecek, geriye İsrail'in beton duvarları kalacak sadece. Selçuklular ve Osmanlılar insanları kavuşturan köprüler ve yollar bırakmışlardı; Balkanlar, Anadolu ve Arap diyarı şahit. Böyle yapmadı bütün devletler; onlar insanları bölen ve korkuyla arkasına saklanan duvarlar bıraktılar. Roma'nın inşa ettiği ve İngiltere'yi ikiye bölen Hadrian Duvarı'ndan Çin Seddi'ne kadar dünyanın her yerinde rastlarız bu korku duvarlarına. **Zihinlerdeki duvarların, korkunun ve nefretin tecessüm etmiş halidirler.** Medeniyet olamamış devletlerin ortak özelliğidir geriye duvar bırakmak. Zira muhabbet ve merhameti bilmeyen adaleti de tesis edemez. Hayatları ticaret ve şiddetten ibarettir bunların. (Bkz. Keşkül'ün geçen sayısı, vakıf medeniyeti konulu makale: *Gelecek Zaman'ın hikâyesidir Vakıf*). İşte bu ticaret ve şiddeti düzenleyen cebbar, aşılmaz hudutlardır duvarlar. Çünkü muhabbeti hiç tatmamış, merhameti çoktan unutmuş toplumlar adalet yerine ancak bir racon/düzen tesis edebilirler. Mafya bile ayakta durabilmek için "dürüst" bankacılara, işini bilen muhasebecilere muhtaçtır. Bu mafya düzeni Filistinlilerden çaldığı toprağı eşit paylaştıran hırsızın "adaletidir". Hırsız hırsızlığın zulüm olduğunu idrak edecek medeniyet seviyesinde olmadığından kendine yakışan bir adaletle(!) yani duvarların sayesinde kurduğu düzenle zulmeder. Hakikat'le irtibat kuramamış insanlar için adaletle düzen arasında fark yoktur çünkü kendi akıllarıyla icad ettikleri "tanrı" fikri Yaratan değil yaratılmışların ihdas ettiği bir mevhumdur sadece. İsterse bu tanrının mucidi Sigmund Freud gibi ünlü bir bilgin olsun:

"...Tanrı, cennet, cehennem, vs insanların korkudan uydurdukları fikirlerdir, din içtimaî bir histeridir [...] Düzen bir tekrar etme mecburiyetidir. Bir şeyin ne zaman, nerede, nasıl yapılacağı önceden bir kural ile belirlenir. Bu sayede aynı durum ortaya çıktığında hiç çekinmeden yapılması gereken yani kuralın emrettiği şey yapılır. Kurallar insanların zamanı ve mekânı daha verimli kullanmasını sağlar. Daha baştan herkesin düzene meyletmesini beklerdik. Ama insan tabiatında ihmal, düzensizlik ve tembellik var. Semavî modellerin taklid edilmesi için insanların önce ağır bir eğitimden geçmesi gerek [...] kültürün en önemli unsurlarından biri insanlar arası münasebetleri düzenlemesidir. Komşu, hizmetçi, cinsel arzusun yöneldiği kişi, aile ferdi, vatandaş olarak. [...] Eğer bu düzenleme olmasa güçü yeten zayıfa istediğini yaptırır. İnsanların ortak yaşaması için tek tek bireylerden daha güçlü olan bir çoğunluk oluşmalı. Bu topluluğun güçü hukuktur, karşısında direneceği bireysel güç ise kaba kuvvettir. Kaba kuvvet yerine hukukun geçmesi kültüre giden yolda belirleyicidir. Bir kişinin arzularına bütün cemiyetin boyun eğmeyeceği bu düzenin garanti edilmesi adalettir. [...] Bireyler arzularından fedakârlık ederler ama kaba kuvvete karşı cemiyet tarafından korunurlar ..." (Mutsuzluk Kültürü, 1929)

Duvarlar ateşkes zamanında gümrük vazifesi görür ("ateşkes" diyoruz çünkü savaşıklık bir sulh/barış hâli demek değildir). Savaş zamanı ise duvar ötekileri dışarıda tutar. Duvar iyi değildir ama faydalıdır. Fakat duvarlar "ötekileri" dışarıya hapsettikleri gibi duvarcıları da içeriye hapsederler. Bu yüzden duvarcı devletler uzun yaşamaz; boğulurlar içeride. Kuzey İskoçyalılar Hadrian duvarını, Türkler ise Çin Seddi'ni geçtiler. Fransızların Nazi Almanyası'na karşı inşa ettiği Maginot hattı hiçbir işe yaramadı, Almanlar etrafından dolandı. Komünist Rusya'nın Berlin Duvarı'nı ören işçiler ise duvarı koruyan Alman askerleri gibi Batı'ya kaçtılar. İşçilere yeryüzü cenneti olarak vaad edilen komünizm işçilerin tünel kazarak kaçmaya çalıştığı bir yeryüzü cehennemi haline geldi. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde devlet eliyle çalıştırılan muazzam bir propaganda makinesi komünist ideallerle

şartlandırılan vatandaşları dış dünyanın gerçeklerinden “koruyordu”. Zihinlere örülen bu yalan duvarı da tıpkı Berlin duvarı gibi 1989’da yıkıldı.

*Yıllanmış bir ağaç gibi köklü, gür
Yalan, hiç yıkılmayacakmış gibi görünür
Hükmü verilmiştir oysa:
Yıkılacak. Çürümüştür. (Ataol Behramoğlu)*

Berlin duvarı yıkıldığında dünyada buna benzer 15 duvar daha vardı gezegenimizde ama onlar yıkılmadı. O tarihten bugüne 30 yeni duvar eklendi: ABD-Meksika, Pakistan-Hindistan, Irak-Suudi Arabistan, İran-Pakistan, Fas-İspanya, Fas-Moritanya, Kuzey Kore-Güney Kore, Mozambik-Güney Afrika... Proje halindeki duvarlarla beraber 27.000 km!

Küresel bir köy olacağını zannettiğimiz dünyamız küresel bir hapisaneye dönüşüyor. Hiç bu kadar çok insanla bu kadar iletişim içinde olmamıştık. Ama hiç bu kadar korkmamıştık birbirimizden... Ve hiç bu kadar yanlış anlamamıştık birbirimizi. Çünkü bu iletişimde amaç ötekini anlamak değil, Ben’in arzularını ve korkularını anlatmak; “ben de varım” demek. Bu yüzden Kudüs’leştiremediğimiz Dünya hızla İsrail’leşiyor. Milyarlarca dolar savunmaya harcayan Avrupa medeniyeti(!) Suriye’den kaçıp gelen insanlara bir tas çorba bile veremiyor; dikenli teller ve polis coplarından ördüğü duvarların arkasına saklanıyor. Yeni Hadrian duvarları, yeni Çin setleri örüyor korku içindeki Avrupalılar. Ulusal sınırları kısa bir süre için ortadan kaldırmış olan Schengen Antlaşması’nın iptali söz konusu. Suriyeli sığınmacıları dışarıda tutmak isterken kendilerini içeri kapatıyorlar.

ABD – Meksika sınırındaki duvar

“Elhâinü hâif, Hâin korkaktır”

Sinemaseverler hatırlayacaktır: David Fincher’in yönettiği *Panic Room* (2002) adlı filmde başrolü oynayan Jodie Foster Meg Altman adlı zengin bir kadını canlandırıyordu. Meg evine giren üç hırsızdan korunmak için kızıyla birlikte “Panik odası” adı verilen, çelik duvarlı özel bir sığınak içine kendini

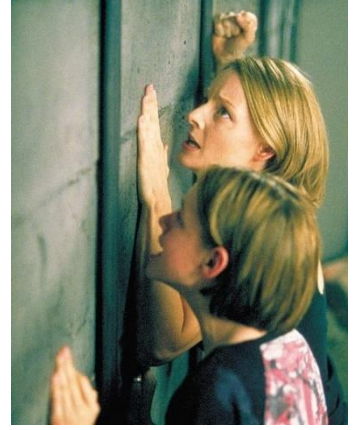
kilitler; dışarıda olup biteni ise içerideki güvenlik ekranlarından izlemektedir. Fakat hırsızların evi soyup gitmezler çünkü çalmaya geldikleri mücevherler de sığınmaktadır. Üstelik Meg klostrofobdur ve şeker hastası olan kızı Sarah ilaçlarını dışarıda unutmuştur.

* * *

*Elinde ne piyon kaldı, ne vezir, ne kale
Düştü birbiri ardına atlar, filler
Ama şah hâlâ direnmekte
Yeni taşlar bulundu çünkü: Köpekler... (Ataol Behramoğlu)*

Kudüs'te bu korku adeta elle tutulur bir şey gibi tecessüm etmişti: Çocuklarını polis korumasında okula yahut parkta oynamaya gönderen İsraililerin durumu panik odasındaki Meg'den daha iyi değildi. Çünkü bir duvarın iki yüzü de serttir ve soğuktur. Bu yüzden zindan-ülke İsrail'in hapsettiği bir değil iki halk var; gardiyanlar da mahkûmlar gibi ayaklarından duvara zincirlenmiş vaziyetler.

Filistin'e gittiğimizde **çocuklar gördük, Kudüs'ün taşlarından serttiler...** ve İsrail askerleri vardı kurşun geçirmez yeleklerinin içinde korkuyla bekleyen. Kaçak yolcular gibiydiler; trene biletsiz binmiş olmanın verdiği ürkeklikle M16 piyade tüfeklerinin kabzalarını sıkıyorlardı. Ter içindeydi avuçları. Kudüs'ün gerçek sahibi olmadıklarının farkındaydı her biri. *"Elhâinü hâif, Hâin korkaktır"*. Sadaka Rasullullah ﷺ. Birisi gelip o askere sertçe "bum!" dese korkudan kendi ayağına kurşun sıkabilirdi.

Yırtık ayakkabılarıyla namluların ucunda top oynayan çocuklar tam tersi bir hâl içindeydiler. Sanki ülkeleri işgal edilen, evleri yıkılan, öldürülen onlar değilmişçesine rahattılar. Dersine iyi çalışmış bir talebenin imtihana gidişi gibiydi yürüyüşleri. Filistinli çocuklar yarını bekliyordu sekînetle, askerler düne aitti, ölmüşlerdi daha şimdiden.

*Dilencilerin akordeonları
Bir romantizm katıyor Avrupalı'nın hayatına
Bu bana klâsik müzik dinlemesini anımsattı
Nazilerin, toplu imhalar sırasında... (Ataol Behramoğlu)*

Stockholm International Peace Research Institute'un 2015 verilerine göre kişi başına savunma harcamasının en yüksek olduğu ülke Suudi Arabistan (2803 \$) ve ne acayıptır ki bu ülke "ulusal" sınırlar itibariyle Mekke-i Mükerrreme ve Medine-i Münevvere'yi ihata ediyor. Yani evden çıkıp işe, okula gider gibi, hadi en fazla şehirler arası otobüsle Umre'ye gidebilecek insanlar silaha dünyanın bütün ülkelerinden daha fazla para harcıyorlar! Suudi Arabistan'ın hemen arkasından Kudüs-i Şerîf'i işgal etmiş olan İsrail (2755 \$) geliyor. **Hâsılı dünyada en fazla emniyet ve selâmet içinde olması gereken iki ülke tam tersine en fazla korkan ve kişi başına düşen savunma bütçesi en yüksek olan iki ülke.** Suudi Arabistan kutsal toprakların meşru muhafızı mıdır yoksa o da İsrail gibi bir işgal gücü müdür? Korku ve huzursuzlukta, silah satın alma yarışında İsrail'i bile geride bırakması, "ulusal" birliğini muhafaza için duvarların, silahların gölgesine sığınması hayra alâmet değil:

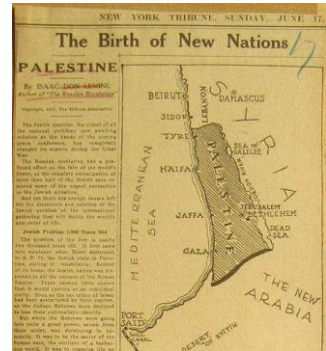
“Siz, gerçekten, onların yüreklerinde korku bakımından daha şiddetlisiniz (Allah’tan çok sizden korkuyorlar). Bu, onların (Allah’ın azametini, kudretini) fıkıh edemeyen bir kavim olmaları sebebiyledir. Onlar sizinle ancak müstahkem mevkilerde veya duvarlar, siperler arkasında topluca savaşılabirler. Kendi aralarında çekişmeleri şiddetlidir. Sen onları toplu sanırsın, oysa kalpleri dağınıktır. Bu, onların aklını kullanmayan bir topluluk olmalarındandır. (Onların durumu) kendilerinden yakın zaman önce, yaptıkları işlerin sonucunu tatmış olanların durumu gibidir. Ve onlar için acı bir azap vardır.” (HAŞR 13, 14)

Kudüs-i Şerîf’ten yükseliş ve Kudüs-i Şerîf’ten düşüş

Evet... Muhabbet ve merhametin tevhîd ettiği medeniyetlerin varislerine köprüler bıraktıklarını söyledik; menfaat ve şiddetin cebren birleştirdiği kültürlerin mirası ise duvar. Korkunun, nefretin tecessüm ettiği, çirkin, yeknesak, soğuk ve sert duvarlar. Ortak menfaatler etrafında birleşen bu halklar menfaat ortadan kalkınca birbirlerine karşı en acımasız katliamları yaptılar; tarih bize bunu öğretti. Bugün de ortak çıkarların ve ortak tehditlerin birleştirdiği topluluklar duvarlar inşa etmeye devam ediyorlar; akıbetleri şimdiden belli.

Semâ’nın kapılarının İnsan’a açıldığı şehir Kudüs-i Şerîf... Ama bir beldeye kapıdan girildiği gibi yine kapıdan çıkılır. **Kudüs’te yaşanan sıkıntılar Filistinlilerin kendi vatanlarındaki hâllerini değil insanlığın Mi’rac kapısı önündeki çaresizliğini gösteriyor adeta.** Kişi başına düşen savunma harcamalarında Mekke, Medine ve Kudüs’ün cismine işgâl eden iki ülkenin, Suudi Arabistan ve İsrail’in başı çektiğini söylemiştik. Taaccüp edilecek bir başka şey de bunların arkasından gelen 5 ülke: ABD, Britanya, Rusya, Fransa ve Çin; Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin 5 daimi üyesi. Dünya barışını, emniyetimizi emanet ettiğimiz 5 ülkenin imanı para ve şiddet. Yani ciğer dükkânı kedilere emanet. 200’e yakın BM üyesinin ortak kararlarını vetoyla engelleme gücü olan bu 5 ülke dünyadaki silahların neredeyse tamamını üretip satmak yoluyla gezegenimizi güvensiz bir yer yapmaya devam ediyorlar. Kabarık sabıkasıyla; iki kez dünya savaşı çıkarmış bu 5 ülkenin dünya barışına katkıda bulunmasını bekleyen bizler de sürekli yakındığımız bir sistemin sessiz ortakları gibiyiz. Dudak bükerek “eh, ne yapalım, şimdilik daha iyisini kuramadık” dediğimiz bu sistem aslında mümkün olanların en kötüsü.

Kudüs kendimizi seyrettiğimiz bir ayna gibi. Hürrem Sultan’ın vakıfları hâlâ ayakta, kimsesizlere yemek dağıtan, yetim kızlara lise eğitimi veren vakıflar faaliyette. Hatta kazan gibi mutfak eşyaları kullanılmaya devam ediyor. Fakat Hürrem Sultan’ın kendisini değil TV dizilerindeki hakaretvari karikatüründen tanıyor insanlar. Türkiye’de “ağlama duvarı” diye bilinen duvar aslında Mescid-i Aksa’nın batı duvarı yani Burak duvarı. Bu duvar önünde ibadet etme izni Yahudilere Kanunî zamanında verilmiş. “İsrail barış görüşmeleri” diyoruz ama savaşı çıkartan, işgali başlatan onlar. Filistinlilerin bir “İsrail Sorunu” var ama biz sanki sorun çıkartanlar Araplarmış gibi, sanki sorunun kaynağı Filistinlilermiş gibi “Filistin sorunu” diyoruz. Oysa meselenin ismi 1940’lara kadar “Jewish question” yani Yahudi meselesi. (Bkz. Meselâ New York Tribune gazetesinin o dönemdeki yayınları). Türkiye’de TRT kanallarında bile işgalci İsrail’in kendi işgal hukukuna(!) göre Filistinlilere verdiği fakat onu dahi silahlı milislerin gelip işgal ettiği bölgelere “Yaşam yerleri, yerleşim yerleri” deniyor; bu işgali bilfiil yapan silahlı milislere ise “sivil yerleşimci”.

Gerçekte buralar işgal altında ve bu suçu işlemek için İsrail'in işgal kanunlarını da çiğneyenler tepeden tırnağa silahlı insanlar.

Mekke-i Mükerreme'ye, Medine-i Münevvere'ye ve Kudüs-i Şerîf'e selâmet içinde hizmet eden Osmanlı'nın yerine kutsal topraklarda kibirle efendilik taslayan ama daimî korku içinde yaşayan ve sürekli silahlanan siyasî iradeler var. İnsanlığın geri kalan kısmı ise iyiye "kötü", zalime "mazlum" diyor. Çölde yolunu kaybetmiş acemi turistlere benziyoruz: Develerimizin sırtında bolca yiyecek ve su var. Ama hayatımız tehlikede çünkü elimizdeki haritayı ısrarla ters tutuyoruz. Zihinleri işgâl altında olan milletler topraklarının düşman postallarıyla çiğnenmesine engel olabilir mi? Kelimelerimizi kaybettik, düşmana "dost" dememiz bundandır.

Zihinler işgal altındayken Kudüs'ü işgalden kurtarabilir miyiz?

"... Elveda sevgili, yaşamak istemiyorum, hayatımı mahvettin, annen seni kalpsiz doğurmuş, başka bir aşk arayacağım, başka kapılar çalacağım, gerçek bir umut arayacağım çünkü benim için öldün sen! ..."

Manisalı bir Yahudinin kızı olan Yasmin Levi "Elveda sevgili" adlı şarkısında böyle söylemiş. Böyledir, gezegenimizde evlilik de dâhil çok arzulanan ne varsa düş kırıklığına dönüşür. Eşin bir dırdırı, çocuğun bir edepsizliği sahte vuslatları silip süpürür. Ama insanları mutsuz eden mecazî aşk yahut evlilik değildir. İfsad onunla kurduğumuz münasebette başlar: Sonsuz'un rûha vereceği mutluluğu sonluların nefse verebilecekleri fânî tatminlerde arayan insanlar hatalarının bedelini ödemektedir. Zira mutluluk İnsan'a mahsustur; tatmin ise insan ile hayvanda ortaktır.

Sokrates'e birisi için "seyahat onu hiç değiştirmedir" demişler. O da: "Normal, giderken nefsinin de beraber götürmüştür" demiş. Böyledir, mecazî aşkı tatmamış olanlar da ayrılık şarkılarıyla hüzünlenir çünkü kalp Vuslat için buradadır, aslî vatani özlemektedir. Zira mecazî ayrılıklar ve mahrumiyetler birer harftir; İnsan'ın yeryüzündeki varlığı ise o harfin manası. Öyle olmasaydı, İnsan'ın özlediği ALLAH olmasaydı kadın/erkek, makam, mevki, para, şöhret ve çocuk sevgisiyle ölene kadar mutlu olmaz mıydık?

Müşrikler Efendimiz'e ﷺ (haşa) "Abdullah'ın yetimi" diyorlardı. Mi'rac haberi gelince ispat etmesi için maddî/dünyevî deliller istemeleri, Mi'rac'ın mânâsından hiçbir şey sormamaları ibretliktir. Pusulalar ibrenin bir ucuyla kuzeyi, zıt yöndeki ibresiyle de güneyi gösterir. ALLAH Teâlâ adeta bir pusulanın iki ucu gibi müşriklerin karşısına Hz Ebubekir Efendimiz'in sıddıkiyetini koymuş: "Rasullullah ﷺ mi söyledi? Öyleyse doğrudur!"

Burada müşriklerin "akıl" diye sarıldıkları akıl değil, akıl taklidi yapan nefistir. Nereden biliyoruz? Akla sarılısardı HAKK'ı bulurlardı zira Gazâlî Hazretleri'nin İhya'da beyan ettiği gibi akıl hak ile batılı ayırd etmeye yarayan ilâhî bir nûrdur, aklın insanı HAKK'tan uzaklaştırması muhaldir.

Sorun nerede peki? "Akılla ama Ben'im aklımla Ben bileceğim" demek. Yani müşriklerin nefsi de İsrail askerleri gibi Ben'lik duvarlarının arkasından bakıyordu. Eğer samimi bir agnostik şüphe içinde olsalardı kendilerine verilen delillerle yine mânâdan nasipdâr olurlardı.

Efendimiz ﷺ müşriklere bir sürü delil veriyor: Kayıp develer, su kabının içi boş ama üzeri örtülü oluşu, bir günlük mesafedeki kervanların şehre yaklaşırken görünmeleri... Bütün bu delillere rağmen müşrikler iman etmiyorlar. Zaten sordukları sorular imana köprü olacak sorular değil. inanmak için değil tersine iman etmemek için bahane arıyorlar. Hakikat'le aralarına bir duvar örüyorlar adeta: "... Beyt-ül Makdis'i tarif et, kaç kapısı var? ..." ama tatmin olmuyorlar. Efendimiz'in ﷺ bizzat delil olduğunun farkında değiller. Peki bu geçmişte olup bitmiş bir olay mıdır? Hayır. Âlim zâtların buyurduğu gibi kimsenin külâhı boş kalmıyor. Bugün mucizelere rasyonel/bilimsel kulp takmaya çalışan, vahyi (haşa) dünyevî bilgi seviyesinde görmeye çalışan insanlar tıpkı duvarcı İsrail askerleri gibi Mekkelî müşriklerin yolundan gidiyorlar.

İncil arkeolojisi ve Müslümanlar

Gerek Vatikan'da gerekse Tel-Aviv'de çok rağbet gören tuhaf bir "bilim" var: İncil arkeolojisi (Biblical Archaeology) Hem Hristiyanlar hem de Yahudiler Eski Ahit ve Yeni Ahit'te adı geçen yerlerde kazı yaparak vahyin doğruluğunu (haşa) tasdik ediyorlar. Yani algı, beşerî akıl, ölçme, teknik araç gereç, karbon 14 testinden gelen "objektif" olma iddiasındaki bilgi sinsice akaidin yerine konuluyor. Tabi unutmayalım ki bu "bilgiler" siyasî ve diplomatik amaçlara da yakıt olmakta. Meselâ "6000 sene önce bizimkiler buradaydı, yani bu topraklar bizim" gibi... Fakat vahiy ile gelen bilginin bilimsel bilgiye eşmiş gibi hatta bilimsel tasdiğe muhtaçmış gibi görünmesi tahrifatın boyutlarını anlamak açısından önemli. Üstelik Müslümanları tehdit eden rasyonalist, pozitivist fikir akımlarının bizi hangi felâkete sürükleyeceğini göstermesi açısından ibretlik. Efendimiz'in ﷺ mucizelerini inkâr eden kimselerin toplumda, medyada rağbet görmesi ise komşudaki yangından bize de kıvılcım sıçradığını gösteriyor. Oysa sadece mucizeler yahut Mi'rac değildir akıl/bilim çerçevesine girmeyen. En başta ALLAH'ın varlığı, Kâinat'ı ve insanları yaratması zaten aklın ihata edemeyeceği şeylerdir. Biz Müslümanlar elbette aklımızı kullanırız ve tabiri caizse Hakikat okyanusunun kıyısına kadar akıl atımızla geliriz. Ancak okyanusta seyahat için attan inip iman gemisine binmek icab eder. Zaten Mi'rac'ın anlatıldığı ayetlerin tenzih ile başlaması da aklın buradaki acziyetine bir işaret değil midir? Osman Nuri Topbaş Siyer kitabında bu meseleyi şöyle izah etmiş:

"... İsrâ ve Mîrâc olarak ifâde edilen bu ilâhî ikram, bütün beşerî perdeler kaldırılarak idrâklerin ötesinde ve tamâmen ilâhî ölçülerle gerçekleşen bir lutuftur. Meselâ, beşerî mânâda mekân ve zaman mefhûmu ortadan kalkmış, milyarlarca insan ömrüne sığmayacak kadar uzun bir yolculuk ve sayısız müşâhedeler, bir sâniyeden daha az bir zaman içerisinde vukû bulmuştur. Hak Teâlâ buyurur:

"Kulunu (Muhammed -aleyhissalâtü vesselâm-'ı) bir gece, Mescid-i Harâm'dan kendisine bâzı âyetlerimizi göstermek için, etrâfını mübârek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allâh, her türlü noksan sıfatlardan münezzehtir. Şüphesiz O, her şeyi hakkıyla bilen, hakkıyla görendir." (el-İsrâ, 1)

Âyet-i kerîme, ifâde ettiği mühim ve şaşılacak işlerin ehemmiyetine dikkat çekmek üzere tenzîh ile başlamıştır. Müfessirlerin beyânına göre سُبْحَانَ, Cenâb-ı Hakk'ın, noksan sıfatlardan tam bir şekilde münezzehe olduğunu ifâde eder. Ayrıca Hakk'ın hârikulâde sanatı karşısında hayret ifâdesi olarak da kullanılmaktadır. Aynı zamanda mühim tesbîhâtıdır. Kısaca bu kelime 1) akıllara hayret veren İsrâ hâdisesini yüceltme ve doğrulama; kalplerin

temizlenmesine zemin hazırlamadır. İnsanları teşbîh ve tecsîm (Cenâb-ı Hakk'ı mahlûkâta benzetme ve cisim şeklinde düşünme) kuruntularından da korur. 2) Mîrâc'ı mümkün görmeyenlere karşı, Cenâb-ı Hakk'ın acziyet ve benzeri her türlü noksan sıfatlardan münezzehe olduğu hakîkatini ifâde eder ..."

Yani "Sübhan" ile başlamak ikazdır. Okuyanlara şu uyarı yapılmaktadır: "Şimdi imanınızı tartacağınız hadise beşer ölçülerinin o kadar üzerindeki ta baştan inanmazsanız yayan kalırsınız. ALLAH'ı tesbih edin ve aklınızın O'nun kudret tecellileri, mucizeleri karşısında aciz kalmasına hazır olun. Eğer akılla, ilimle bunları izah etmeye kalkar ve şüphe ederseniz altından kalkamazsınız".

İşte bu sebeple Kur'an'daki beyan bu kadar açık iken bugün bazı insanların Mî'râc'ı akıl(!) çerçevesinde izah etmeye çalışmaları ibretlik. Meselâ ayetteki "kul / abd" ifadesi hem ruhu hem de cesedi ihata ederken Mî'râc'ın bir rüya olduğunu savunanlar bile var. "Sana ölüm gelene kadar kulluğa devam et" (Hicr, 99) ayetinde ifade edildiği gibi rûh ve ceset birbirinden ayrı iken "kul" değil. Yani sırf rûh ile yapılan bir yolculuk olsaydı ALLAH "kul" demezdi.

Aklı kullanma konusunda bu kadar sabırsız olmalarına rağmen bu "uzmanlar" şu konuda akıl yürütmüyorlar: Eğer rüya idiyse müşrikler neden istihza ettiler? Öyle ya, insan rüyasında her şeyi görebilir ve hatta görmese bile "gördüm" diyebilir. Bunun ne mucizevî bir tarafı var ne de müşriklerce muhalefet yahut istihza edilecek bir yönü.

Âlim bir zât "edebi edepsizlerden öğrendim, onlara baktıkça öyle utandım ki bunlar gibi olmayayım dedim" demiş. Mî'râc'ı akılla çözme iddiasındaki insanlar gerçekten akıllarını kullansalardı müşriklerden iman öğrenebilirlerdi. Öyleyse binekleri akıl değil aklın taklidini yapan nefis olabilir. Zira Gazâlî Hazretleri'nin İman Kitabı'nda beyan ettiği gibi akılla iman çatışmaz, akıl dinin müzekkîsi gibidir yani mahkemedeki şahidin doğru söylediğine kefil olan kişi gibi. Dinin hakikatlerine akılla erilmez ama bunların beşerî aklı aştığını yine akılla buluruz. Yani aklın sınırlarını yine akılla biliriz. Bu sebeple Hz Ömer Efendimiz (R.A.) "Alın haddini bilmesi de aklın emaresidir" diye buyurmuştur.

Sonsöz: Fetih minber istiyordu, yine bir minbere ihtiyacımız var

"Allah'ın rızâsını kazanmak ve gönüllerdeki cömerdliği güçlendirmek için mallarını hayra infâk edenlerin durumu bir tepede kurulmuş güzel bir bahçeye benzer. Hem de üzerine bol yağmur yağdığında iki kat ürün veren bahçeye..." (Bakara 265)

Âyetteki ifâdelerden O'nun rızâsına muvâfık olan infâk ile âmil insanların aklanacağını ve derecelerini artacağını anlıyoruz. Zira kullarını gören ALLAH (C.C.) onların amellerinin kendisi için mi, yoksa başkaları için mi olduğunu da görür ve bilir. Ya biz? Yani din için de olsa yaptığımız bir işin ihlas üzere olup olmadığını bilemiyoruz. Cüneyd Bağdâdî Hazretleri buyurmuş ki:

"İhlâs kul ile Allah arasında bir sırdır. Onu melek bilmez ki sevap yazsın. Şeytan bilmez ki ifsad etsin. Hevâ bilmez ki ona karışıp bozsun."

İşte Kudüs-i Şerîf bize burada da yol gösteriyor: Selahaddin Eyyubi'nin Kudüs'ü Haçlılardan kurtarmasından 25 sene evvel hazırlanan 2 minber Müslümanlar için hem bir hedef hem de zafer ümidiydi: evet bunu herkes biliyor. Ancak bu minberler kadar ibretlik olan bir başka şey de onları

yaptıran Nureddin Zengi'nin ve marangozun fethi görmeden Ahiret'e göçmüş olması değil mi? Bir insan ömrüne sığmayacak kadar büyük zaferler vardır. Kendi ölümünden sonra gelecek bir zafer için çalışabilmek ihlâs alametidir. Mü'min sultanlar, âlimler, komutan ve marangozlar kendileri için değil çocukları, torunları için meyve ağacı diken dedelere benzerler. *"Biz bizden evvelkilerin diktiklerini yedik, bizim diktiklerimizi de gelecek nesiller yesin"* diyebilenler, daha doğmamış insanlara hizmet edebilenler bize ihlâsı talim ettiren birer mürebbi olurlar.

Taif'teki üzücü olaylar, hüznlerin ve Müslümanlara yapılan eziyetlerin ziyadesiyle arttığı Hüzün Senesi Efendimiz'in ﷺ Mi'rac'ıyla yaşanan güzelliklerin tuluğ etmesine, tecellilerin tezahürüne vesile olmuş. Tecellileri, mükemmelliği, eftaliyeti ve neticeleri itibariyle hiç bir beşere nasib etmediği bir mucizeyi ALLAH (C.C.) Efendimiz'e ﷺ göstermiştir. Üstelik bu güzellikler bütün mü'minlere müjde olduğuna göre iki cihan serveri Efendimiz ﷺ Mi'rac öncesinde çekilen sıkıntılara da yine ümmeti için katlanmış ve sabretmiştir. Bugün dahi mü'minler Mi'rac ağacının meyvelerini yemekteler.

Şu halde Kudüs-i Şerîf'i cisini yeniden fethetmek (açmak), mukaddes toprakları İsrail işgalinden kurtarmak için kalplerimizin Kudüs'ünü açmamız icab ediyor. İsrail askerlerinin pis botlarıyla Mescid-i Aksa'ya hatta camilerimizin içinde girdiği gibi dünya sevgisi ve ölüm korkusu da bizim kalplerimizde geziyor. Kutsal mekânlarımız, peygamber kabirlerimiz İsrail'in yüksek beton duvarlarıyla, check point'leriyle bölünmüş. Kalplerimiz ise nefsanî duvarlarla paramparça: Beşerî aklın ve tabiat bilimlerinin check point'lerinden geçiremediğimiz hakikatleri "içeri" sokamıyoruz. Öyle ki ALLAH'ın mucizelerini, Efendimiz'in ﷺ Mi'rac'ını dahi sorgulayacak duruma gelmişiz. Kudüs-i Şerîf'e hizmet etmiş olan ecdadımıza layıkıyla hürmet etmek şöyle dursun, müşriklerin onlara attıkları iftiralara TV dizilerinden öğrenip malûmat(!) diye belliyoruz.

Evet... Kudüs-i Şerîf'i cismi kalplerimizin içini gösteren bir ekran gibi. İşgal altındayız ve fetih için yeni bir minbere ihtiyacımız var. Ancak bu minber ahşap, cam ya da çelik olmayacak. Tahtası ihlas ağacından, çivisi ilim demirinden, cilası edep reçinesinden... Marangozlar ömürleri boyunca yontacaklar bu minberi, belki kuşaklar boyunca. *"Fethi görmesek de olur, yaptığımız işin büyüklüğüne değil onunla kime hizmet ettiğimize bakarız biz"* diyecekler. İnsan yetişecek; yeni fatihler böyle yetişecek. Fetih müjdesi silahla değil kalbini nefsin duvarlarından ve beşerî aklın check point'lerinden temizlemiş insanlarla gelecek.

Güney Afrika – Mozambik sınırı

İspanya – Fas sınırı

Yunanistan – Türkiye sınırı

Kuzey Kore – Güney Kore sınırı

İran – Afganistan sınırı

Hindistan – Bangladeş sınırı